

Daniele CONVERSI*

BOJ ZA PRIZNANJE SAMOSTOJNOSTI

Nemčija in diplomatsko vlečenje vrvi po slovenski in hrvaški razglasitvi neodvisnosti¹

Eno izmed spornih vprašanj, povezanih z dogodki, ki so vodili v vojno v bivši Jugoslaviji, zadeva mednarodne racionalizacije, ki so služile za opravičevanje, oproščanje in osvobajanje brezmejnega poraza Zahoda na tem področju. Odstiranje prevar bo verjetno zahtevalo dolgotrajno razkrivanje in razkrinkanje tistih mitov, neresnic, falsifikacij in celo raznih poneverb, ki so spremljale samozatajevanje odgovornosti Zahoda. Ta naloga bo nedvomno zahtevala desetletja poglobljenih raziskav.²

Osrednji mit, ki je spremljal nezmožnost Zahoda lotiti se krize, je legenda o poskusu Nemčije, da bi "pridobila prijazno pristanišče" v Sredozemlju s priznanjem samostojnosti Hrvaške in Slovenije. Čeprav bodo tu nekateri prepoznali prevračanje besed beograjske nacionalistične propagande, pa so vodilni zahodni politični in akademski krogi večino teh stereotipov sprejeli. Čeprav je bila kritika nemške zunanje politike večinoma prikrita in ni ustvarjala imaginarnih groženj novega Lebensraum, pa dozdejšnje najbolj uveljavljene interpretacije iščejo nekakšno opravičilo za splošen neuspeh Zahoda v tem, da v celoti krivijo le eno državo, katere odločitve so bile vendarle postranske glede razvoja krize.

Ko je Evropska unija (EU) 16. decembra 1991 priznala slovensko in hrvaško neodvisnost, je to dejanje sprožilo vrsto mednarodnih kritik. Kritiki so govorili o prezgodnjem koraku in trdili, da je priznanje povzročilo dramatična dogajanja, ki so sledila - kljub temu, da je do priznanja prišlo precej po tem, ko se je JLA (*Jugoslavanska ljudska armada*) že vpletla v desetdnevni konflikt s Slovenijo in nato še v veliko daljšo vojno, ki je pripeljala do okupacije in "etničnega čiščenja" skoraj tretjine Hrvaške.

Poudariti je treba, da ta tema do zdaj še ni bila sistematično obravnavana v aka-

Dr. Daniele Conversi, ...

¹ PRIZNANJA. *Veliko bolj razčirjena in spremenjena verzija te disertacije je bila objavljena z naslovom 'German-Bashing and the Breakup of Yugoslavia'. Seattle: University of Washington Press/Henry M. Jackson School of International Studies (The Donald W. Treadgold Papers in Russian, East European and Central Asian Studies', št. 16, Marec 1998.*

² *V skladu s tem je najpomembnejša knjiga, ki je bila objavljena v zadnjih letih, knjiga Brendana Simmsa, uspešna najava angleške genocidne politike na Balkanu: Simms, Brendan 2001 Unfinest Hour: How Britain Helped to Destroy Bosnia. Allen Lane/Penguin Press. äe en silovit napad na angleško zunanjo politiko je predstavljalo delo Hodge, Carole 1999 The Serb Lobby in the United Kingdom. Seattle: University of Washington Press/Henry M. Jackson School of International Studies (The Donald W. Treadgold Papers in Russian, East European and Central Asian Studies', št. 22, 1999); prav tako glej Gallagher, Tom Outcast Europe: The Balkans, 1789-1989. From the Ottoman's to Milosevic. London/New York: Routledge 2001.; Gallagher, Tom. The Balkans After the Cold War: From Tyranny to Tragedy. London/New York: Routledge, 2003; Ramet, Sabrina P. Balkan Babel. The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Insurrection in Kosovo. Westview Press, 1999 [2nd edition]/ 2002 [3rd edition]. Pot pa je utro delo: Tom Cushman and Stipe Mestrovic (eds) This Time We Knew. Western responses to the war in Bosnia. New York: New York University Press, 1996.*

demski literaturi - z izjemo nedavne knjige, ki jo je napisal Michael Libal, gruzijski veleposlanik in Vodja misije Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OSCE)³, ter nekaj člankov, ki jih je napisala Sabrina P. Ramet.⁴ Druge raziskave ostajajo bolj razpršene, medtem ko so nedavna dela na tem področju sorazmerno omejena.⁵ Ideja, da je bila nemška politika priznanja samostojnosti zmotna, zgrešena in celo, da je bila eden od vzrokov vojne, ostaja v večini literature implicitno in eksplicitno prisotna. Ta pristop so uporabljali na primer nekdanji jugoslovanski veleposlanik pri Evropski skupnosti Mihajlo Crnobrnja;⁶ nekdanji ameriški veleposlanik v Beogradu (do 1992) Warren Zimmermann;⁷ lord Owen,⁸ britanski "mirovni posrednik" in EU predstavnik na Mednarodni konferenci o nekdanji Jugoslaviji; in, najbolj pomembno, Susan Woodward, višja svetovalka Yashuki Akashi, posebne predstavnika Združenih narodov (ZN) v nekdanji Jugoslaviji.⁹

Večina te literature je daleč od znanstvene ali akademske, tako da ni mogoče biti presenečen glede prenaženih zaključkov, osnovanih na plitkih in površnih analizah. Najbolj pomembno pa je, da so bile vse zgoraj navedene osebe direktno vpletene v krizo kot mednarodni posredniki, svetovalci ali diplomati. Ker bi lahko bili odgovorni vsaj za del spremljajočih dogajanj, se je pojavila potreba po samopravičevanju z namenom kaznovati namišljene krivice.

Takšen način razmišljanja se je pojavil tudi v akademskih delih, na primer v zelo argumentiranem članku Beverly Crawford, ki je bil objavljen v vodilni reviji za mednarodne odnose 'World Politics'.¹⁰ Glavna predpostavka v članku je, da je obstajal nekakšen tih mednarodni dogovor glede nepriznanja samostojnosti Sloveniji in Hrvaški (in drugih republik), ter da je, s svojim "enostranskim dejanjem", nemško priznanje predstavljalo obliko kršitve, prevare in prestopka takšnega, čeprav neizrečenega soglasja.

Na osnovi svoje politične in ekonomske teže je bila vloga in vpliv Nemčije na odločitve EU nedvomno večji kot drugih držav, ki so istočasno pritiskale za priznanje samostojnosti - pritiski so se začeli že 27. junija 1991 (začetek vojne).¹¹ Vendar pa je bila, zaradi vrste razlogov, ki bodo navedeni v tem članku, nemška iniciativa tista, ki je pripeljala do najbolj vročih ugovorov mednarodne skupnosti, začeni s

³ Michael Libal. *Limits of Persuasion: Germany and the Yugoslav Crisis, 1991-1992*. Westport, Conn.: Praeger, 1997.

⁴ Na primer, glej Ramet, Sabrina P. and Letty Coffin 2001 'German foreign policy toward the Yugoslav successor states, 1991-1999'; *Problems of Post-Communism*, vol. 40, št. 1, str. 48-64.

⁵ Dobra bibliografija je na razpolago v delu Tom Gallagher. *The Balkans After the Cold War: From Tyranny to Tragedy*. London/New York: Routledge, 2003.

⁶ Mihailo Crnobrnja, *The Yugoslav Drama*. London: Taurus, 1994.

⁷ Warren Zimmermann, 'Origins of a catastrophe. Memoirs of the Last American Ambassador to Yugoslavia', *Foreign Affairs*, Marc/April 1995, Vol. 74, no 2, pp. 2-20.

⁸ David Owen, *Balkan Odyssey*. New York: Harcourt Brace, 1996.

⁹ Susan L. Woodward, *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War*. Washington, D.C.: Brookings Institution, 1995.

¹⁰ Beverly Crawford 'Explaining defection from international cooperation: Germany's unilateral recognition of Croatia', *World Politics*, vol. 48, št. 4, Julij 1996, str. 482-521.

¹¹ Belgija, Danska, Madžarska, Italija, Avstrija, Islandija in druge skandinavske države ter nekaj vzhodnoevropskih držav, so izrazile svojo odobritev priznanja, če predno so lahko Nemčija in druge države reagirale.

petimi članicami Varnostnega sveta Združenih narodov (Velika Britanija, Kitajska, Francija, Združene države Amerike ter nekdanja Sovjetska zveza). Kljub kronološkemu poteku vojne in vsem empiričnim dokazom, da so bili dogodki izzvani neodvisno od priznanja samostojnosti, pa mit nemške odgovornosti za vojno ostaja. In kljub dejstvu, da je bila vloga Nemčije zelo omejena ter da je mednarodno priznanje samostojnosti pravzaprav močno omejilo trpljenje ljudi v vojni, so se obtožbe še okrepile, ko se je vojna razširila, medtem ko je nesposobnost zahodnih vlad glede reševanja problema postajala vse očitnejša.

Zakaj so vodilni mednarodni politiki, akademski krogi in celo del javnega mnenja tako hitro in široko sprejeli to držo in ideologijo "poniževanja Nemčije"? V tem članku bom poskušal poiskati odgovor na to osupljivo vprašanje tako, da bom identificiral tri glavne sestavine sindroma poniževanja Nemčije. Prvič, ta članek bo točno določil ponovni pojav protievropskih trendov, zlasti v Veliki Britaniji. Drugič, analiziral bo sprevržene posledice ponovne združitve Nemčije, ki je ustvarila poseben občutek grožnje v več evropskih državah, saj je ponovno oživila za lase privlečene spomine obnovljene nemške ekspanzivnosti. Tretjič, osredotočil se bo na pomanjkanje strokovnega znanja Zahoda na področju varnosti na Balkanu ter izpodrivajočo in uzurpacijsko vlogo, ki so jo na tem območju opravljali beograjski diplomatski krogi in tudi srbska in še katera diaspora.

Preden se osredotoči na to nalogo, bo članek analiziral definicijo poniževanja Nemčije - z identifikacijo enega od svojih virov v trdovratni anglosaški izolacionistični in elitistični tradiciji - kot je podrobno prikazano z analizo "proti-švabske" retorike britanskega rumenega tiska. Dve najbolj ekstremni obliki te jeze/preplaha sta se manifestirali v obliki teorije zarote: blodnje o mogočem pojavu četrtega rajha ter podporna domneva o papeški zaroti proti nekatoliškemu svetu. Dokazujemo, da je ustvarjanje takšne politične atmosfere oviralo in pogojevalo razpravo o dogajanju na Balkanu.

V tem kontekstu se izraz "poniževanje Nemčije" nanaša predvsem na mednarodne odzive na razpad Jugoslavije. Ne namigujem, da se nanaša na druge razsežnosti nemške zunanje ali notranje politike - vendar pa bom omenil "proti-švabsko" histerijo, ki je prevladovala v britanskem rumenem tisku in vladnih krogih. Ta članek popolnoma potrjuje princip, da je občutek krivde, ki je pogosto povezan s povojno Nemčijo po zgledu Shoa, pomagal oblikovati in usmerjati politike Zahoda od konca druge svetovne vojne naprej. Občutek nemške krivde je osrednjega pomena za celoten povojni trud panevropske združitve ter svetovnega miru. Nasprotno, s kaznovanjem Nemčije za pretirano skrb glede človekovih pravic na Balkanu, kot se je zgodilo na razpravah pred in po priznanju samostojnosti, so poniževalci Nemčije šli na roko neorevizionistom in na splošno tistim, ki so trdili, da je bila Nemčija nepravilno okleветana zaradi preteklih zločinov. Sodobne napade, ki enačijo združitve Nemčije z novim rajhom, karakterizira izjemna neskrupuloznost napadalcev. Neorevizionisti so z veseljem uporabili cinizem poniževalcev Nemčije v nasprotju z obilnimi dokazi, ki kažejo relativen uspeh nemške zgodnje iniciative na Balkanu - v nasprotju z ostalimi zahodnimi partnerji - da bi razvili bolj splošen samožrtvovalen sequiturs. Z drugimi besedami, napadalci so tvegali, da bi se ponovno razvnel ranjen ponos, ki naj bi bil za večno pokopan.

Ponovna oživitev tradicije britanskega poniževanja Nemčije

Ker je bila v zgodnji fazi vojne Velika Britanija ključni mednarodni protagonist, je njena vloga ostala odločilna tudi pri razlagi naslednjega napada na Nemčijo. Vse od začetka pogajalskega procesa so bile obtožbe lorda Carringtona proti Nemčiji vse širše, takoj, ko so postajale javne. Poleg tega pa se je ta pogled dobro ujema z močnim evroskeptičnim tokom, kajti v tem času je "Nemčija" v resnici pomenila "Evropo" za velik del krogov britanske elite.

V študiji, bogati z vpogledi, je ameriški sociolog Randall Collins opazil, da poniževanje Nemčije predstavlja dolgoletno tradicijo med anglosaškimi intelektualci in vladajočimi razredi. Znotraj najbolj konservativnih britanskih in ameriških akademskih krogov ta tradicija temelji na neutemeljenih trditvah o "zaostali modernizaciji", kar pomeni, da je bila Nemčija običajno obravnavana kot nazadnjaška in zaostajajoča za Veliko Britanijo in Francijo na področju intelektualnega in kulturnega razvoja.¹² Tak nazor so pogosto zagovarjali kljub vsem nasprotnim dokazom, kljub dejstvu, da je kar nekaj nemških izobražencev prekosilo svoje britanske partnerje na njihovih področjih in dosežkih.

Poniževanje Nemčije je tradicionalno igralo na prave strune britanske javnosti. Kot izmišljen argument se vleče vse do časov barbarov in germanskih hord. Takšen odnos javnosti so dramatično izkoriščali časopisni magnati v prvih letih 20. stoletja, ki so, da bi povečali prodajo, poudarjali protinemško intervencionistično propagando. "Klasična primera sta zahteva časopisa *Daily Mail*, 26. oktobra 1914, da se iz države izžene ljudi z nemškimi imeni, in maščevalen ton, ki je bil uporabljen po vojni in je trajal vse do versajske pogodbe leta 1922".¹³ Presenetljivo, "poniževanje Švabov" pa v Veliki Britaniji ni bilo prevladujoče v času ekspanzije tretjega rajha in Hitlerjevih priprav na drugo svetovno vojno.¹⁴ Politika pomiritve se je takrat odražala v brezbriznosti javnosti glede usode nacističnih žrtev. O zgodovini britanske pomiritve do nacistične agresije obstaja več študij.¹⁵

Nedavno pa se je germanofobija na široko vrnila v britansko politiko. Na primer, anketa, ki jo je junija 1996 izvedla družba za komunikacijske sisteme Gestetner - ki, presenetljivo, vodi projekt spodbujanja britanskih otrok, da bi sklenili prijateljstva z njihovimi vrstniki v Evropi - je pokazala, da "ob omembi Nemčije,

¹² Randal Collins, 'German-bashing and the theory of democratic modernization', *Zeitschrift für Soziologie*, Jg. 24, Heft 1, February 1995, S. 3-21.

¹³ Glede angleškega 'hujskaškega' in 'očuvaškega' tiska glej Jean-Karim Chalaby, 'Nationalism as a discursive strategy', *The SEN Bulletin*, no. 6, Winter 1993-94, str. 19-25. Glede današnje histerije rumenega tiska glede udarjanja po övabih glej Nisk ohen, 'And you thought the war was over', *Independent on Sunday*, 5. maj 1996, str. 16.

¹⁴ "Angleški tisk je bil veliko bolj nacionalisten pred prvo svetovno vojno kot pred drugo svetovno vojno, leta 1914 je bil popadljivo protinemški ter milostljiv leta 1939, medtem ko je bilo vedenje Nemčije in rezultat medsebojnega vpliva zavezniötev veliko bolj predvidljivo v 1930. letih kot pa v 1910". Jean-Karim Chalaby, 'Nationalism as a discursive strategy', str.21.

¹⁵ Glej Keith Robbins, *Appeasement*. Oxford/ New York: B. Blackwell, 1988; M. Gilbert, 'The roots of appeasement' in J. Wheeler-Bennett, 'The road to appeasement' ter Kleine-Ahlbrandt, W. Laird (ed.) *Appeasement of the Dictators: Crisis Diplomacy?* New York: Holt, Rinehart & Winston, 1970.

otroci nemudoma pomislijo na vojno - in na diktatorja s črnimi brčicami.¹⁶ Rumeni tisk izkoristi prav vse priložnosti, od nogometnih tekem pa do prepovedi britanske govedine, da bi stopnjo germanofobije še zvišal, ter z njo antibruseljsko retoriko. "Kamen na kamen in ustvarja se evropska super-država, v kateri imata moč Nemčija in Francija, medtem ko ostali delajo tisto, kar jim je naročeno".¹⁷ Tak odnos hkrati vodi tudi h komičnim izbruhom, kot je na primer trditev Christopherja Gilla, člana parlamenta konservativne stranke, ki tudi pravi, da je "usoda britanske politike zagovarjanje svobode in vodenje naših evropskih partnerjev stran od totalitarizma, ki jim grozi".¹⁸ Je srbska kampanja etničnega čiščenja predstavljala bolj zaželeno sredstvo za izvrševanje takšne naloge?

Nov vrhunec antigermanizma se je sprožil, ko so vodilni torijci, vključno z ministrskim predsednikom Johnom Majorjem in zunanjim ministrom Malcolmom Rifkindom, začeli razpravo o evropski prepovedi angleške govedine, da bi tako izzvali "največjo krizo angloevropskih odnosov, odkar se je leta 1973 Britanija pridružila Evropski uniji".¹⁹ Zanimivo pa je, da se je ta hujskaški izbruh zgodil le dva dni po tem, ko je med torijci izbruhnil eden največjih škandalov v sodobni britanski zgodovini, in sicer donacija vsaj 100.000 funtov - to je vsota, ki je bila do sedaj identificirana - srbskih ultranacionalistov, zvestih vojnemu zločincu Radovanu Karadžiču.²⁰ Vzdušje med najvišjimi torijskimi sloji je postalo tako nestrpno, da je sir Bryan Nicholson, predsednik CBI (Konfederacija britanske industrije), z naslednjimi besedami izrazil globoko zaskrbljenost: "V tem jedkem ozračju romantičnega nacionalizma in surove ksenofobije se včasih sprašujem, če nekateri med nami mogoče niso opazili, da se je vojna z Nemčijo končala".²¹ Nemčija in Evropa bi lahko delovali kot uporaben strelovod, s katerim bi se notranje napetosti torijskega režima v času, ko je bil zaradi škandala s Srbi - ta škandal so, kljub vsem zapletom, kaj hitro utišali - izpostavljen enemu izmed največjih izzivov sodobne zgodovine lahko, prenesle na zunanje zadeve. Pomembno vodilo te anglo-srbske zveze je bilo vidno že maja leta 1995 v parlamentarni razpravi o Bosni, ko je Nemčija, v skladu s težnjami, ki so bile skupne dvema glavnima britanskima strankama, služila kot *pojasnilo* za vojno in kot izgovor za nepripravljenost britanskih ustanov, da bi zaščitili Bosno. Vsekakor se zdi, da je takrat britanski konflikt z Nemčijo ponovno vzniknil kot interposta persona srbskih ultra-nacionalistov. Kot je opozarjal

¹⁶ 'Ve haf vays of making you hate ze Germans', *Evening News*, June 12, 1996, str. 23. Ko so angleške otroke vprašali, kaj najbolj asociirajo z drugimi evropskimi državami, je večina odgovorila 'čabje krake in polée' za Francijo, 'pica in ōpageti' za Italijo, 'sonce in plaée' za ōpanijo, 'kilti' za ōkotsko, 'zmaji' za Wales, 'kraljica za Anglijo, 'cokolada' za Belgijo ter 'nasilje IRA' za Irsko. (John Carvel, 'Young Brits still bashing the Boche', *The Guardian*, 10. junij 1996, str. 2).

¹⁷ *The Sun* (London), 23. april 1996, citira Nick Cohen, 'And you thought the war was over', *Independent on Sunday*, 5. maj 1996, str. 16.

¹⁸ *Idem*.

¹⁹ Patrick Wintour, 'Major goes to war with Europe', *The Guardian*, 22. maj 1996, str. 1, 4, 8 in 9.

²⁰ Glede financnega ōkandala, ki je vkljuceval glavne angleške konservativne voditelje glej Tiom Kelsey and David Leppard, 'Serbs gave Tories £100.000', *The Sunday Times*, ōt. 8/960, 19. maj 1996, str. 1 in 24; 'The thief, The Serbian link and the financing of Britain's ruling party', *The Independent*, ōt. 2,990, 20. maj 1996, str. 1 in 13; 'Tories probe Serb links to funding', *The Guardian*, 20. maj 1996, str. 1-2 in 8.

²¹ Patrick Wintour, 'Major goes to war with Europe', *The Guardian*, 22. maj 1996, str. 1.

Brendan Simms, zgodovinar s Cambridgea, se zdi, da britanske akademske in medijske elite odražajo prepričanje svoje vlade: "Med angleškimi - in ne samo angleškimi - intelektualci, komentatorji in novinarji obstaja trdovraten mit, ki govori nekako takole: vojna v Bosni in na Hrvaškem je bolj ali manj neposredno nadaljevanje druge svetovne vojne v Jugoslaviji".²²

V času hladne vojne - in znotraj okvira Nato, Evropske skupnosti in drugih nadnacionalnih organizacij - so bile ksenofobične težnje omejene. Vsaj v javnosti se je nenaklonjenost Nemčiji pokazala le v posebnih okoliščinah. Tak primer je bila izjava nekdanjega angleškega državnega sekretarja za trgovino in industrijo Nicholasa Ridleya, ki je leta 1990 pripomnil, da je Nemčija načrtovala "prevzem Evrope". Te izjave, ki so jih na široko povzeli mediji, so povzročile škandal, zaradi katerega je Ridley izgubil položaj v kabinetu. V času relativno neškodljivih polemik in skrbi za angleško neodvisnost, so konkurenčni torijski člani parlamenta pogosto obtoževali Margaret Thatcher, da spodbuja germanofobijo. Vendar pa je do sredine 90. let protinemška histerija, brez Thatcherjeve, postala dnevna rutina in nihče ni bil pri siljen odstopiti.

V času jugoslovanske vojne je bil angleški odnos in vedenje pod neprestanim drobnogledom.²³ Obtožbe zaradi angleškega sporazuma s Srbijo so se pojavljale povsod tako v vzhodni Evropi kot tudi v Nemčiji, islamskih državah in več državah tretjega sveta.²⁴ Prosrbsko stališče so v angleški politiki utrjevali nepretrgano vsaj od prve svetovne vojne.²⁵ Po drugi svetovni vojni in ponovno po propadu komunizma je postalo še močnejše. Srbofili so lahko ponovno srkali izgubljene elemente antifašističnega, titoističnega in drugače levičarskega diskurza z uporabo antihrvaške ali bolj natančno antitudjmanovske retorike.²⁶ Trdijo, da so bili Srbi, upravičeno ali neupravičeno, obravnavani kot tradicionalni zavezniki proti Nemčiji v obeh svetovnih vojnah.

Leta 1995, v času izrednih razprav v spodnjem domu britanskega parlamenta o Bosni, je bilo nemško priznanje samostojnosti Slovenije in Hrvaške visoko na seznamu političnih tarč. Celotna parlamentarna razprava je bila usmerjena na grajo Nemčije za praktično vse zločine na Balkanu - argument, ki je bil lansiran in paro-

²² Brendan Simms, *The unknown accomplices in the Holocaust*, *The Times Higher Education Supplement*, 4 oktober 1996, str. 25.

²³ Glej Daniele Conversi, *Moral relativism and Equidistance: British attitudes to the war in former Yugoslavia*, in Tom Cushman and Stipe Mestrovic (eds) *This Time We Knew. Western Responses to the War in Bosnia*. New York: New York University Press, 1996, str. 255-62; Brendan Simms, *Bosnia: The Lessons of History?*, in Tom Cushman and Stipe Mestrovic (eds) *This Time We Knew*, str. 65-68; in Mark Almond, *Europe's Backyard War: The War in the Balkans*. London: Heinemann, 1994, str. xv-xvii, 31-57, 91-103, 143-147, 240-262, in 289-326.

²⁴ V islamskem svetu so utiöali reakcije vodilnih v nasprotju s öiroko razöirjeno solidarnostjo, občuteno med obicajnimi muslimani, ki "se nagibajo k identifikaciji usode Bosne z njihovo lastno usodo, ter vidijo to vojno kot simbol svoje usode." (Tetsuya Sahara, *The Islamic World and the Bosnian Crisis*, *Current History*, November 1994, vol. 93, öt. 586, str. 386-9).

²⁵ Rebecca West (1892-1983), najbolj slavna angleöka sovraönica Nemcev in srbofilka, glej Brian Hall, *'Rebecca est's war'*, *The New Yorker*, 15 april 1996, str. 74-83. Njena selektivna ksenofobija je bila uperjena zoper Nemce in Turke kot glavne krivce za vse zlo na Balkanu.

²⁶ Miloöeviceva spretna uporaba in zloraba spominov preteklosti, vkljucno s holokavstvom, je bila zelo ucinkovita v Srbiji in tudi v tujini.

diran iz srbske propagande.²⁷ Celo vodja opozicije Tony Blair je lahko trdil: "Nedvomno so obstajale napake v odločanju. Zgodnje priznanje samostojnosti Hrvaške, ne da bi pomislili na očiten vpliv le-tega na Bosno, je že en primer."²⁸ Blairov zmernejši pristop je odražal stališče, ki je daleč od splošno sprejetega zunaj Velike Britanije. Na drugi strani političnega spektra je član ulstrske unionistične stranke John D. Taylor jasno povedal: "Če je bilo priznanje Hrvaške, Bosne in drugih držav nekdanje Jugoslavije napačno - če smo bili v to pahnjeni - zakaj je sedaj le-to osnova, na podlagi katere predvidevamo sklenitev sporazuma? Priznanje samostojnosti je bilo napačno in je danes še vedno napačno."²⁹ Podobne analize je bilo mogoče slišati v posebni razpravi v zgornjem domu tega istega dne.³⁰

Dejstvo, da so laburisti in konservativci uporabljali isti jezik, v katerem je bila vloga Nemčije prikazana kot temeljni vzrok za vojno, kaže tudi to, da so obema strankama primanjkovali kompetentni svetovalci s tega področja. Za tako obnašanje pa so obstajali tudi bolj praktični razlogi: poniževanje Nemčije so izkoristili za zmanjšanje svojih obveznosti do Bosne, zlasti v obliki bolj odločne vojaške intervencije in sprostitev embarga na orožje. Takšno stališče je postalo ključno v angleškem in posledično evropskem upravljanju konflikta. Res pa je tudi, da je večina članov parlamenta, ki so se borili proti nadaljnjim angleškim obvezam v Bosni, našla v nemškem priznanju samostojnosti zelo uporabnega grešnega kozla za potrditev svojega stališča.

"Kot zaščitniki južnoslovanske države, so zahodni politiki spregledali srbsko zatiranje drugih etničnih skupin. Kot so propadla prizadevanja Evropske skupnosti, da bi obdržali enotnost države, je Genscher močno spodbujal k diplomatskemu priznanju samostojnosti ... Čeprav sta Bruselj in Washington v končni fazi sledila (Genscherjevemu) vodstvu, ju je motilo to, da jih je le-ta v to silil".³¹

"Nesoglasja med novimi pričakovanji odgovornosti in starimi strahovi hegemonije, so postavili nemško vlado v položaj, v katerem ni bilo mogoče zmagati. Če je prevzela vodstvo pri priznanju samostojnosti Hrvaške, so jo kritizirali, da je naduta. Če pa je bila v primeru vojne v Perzijskem zalivu zadržana, ji je bilo očitano, da se izmika svojim dolžnostim".³²

²⁷ Omenjanje Nemcije v Angliji običajno izzove duhove preteklosti. Ko pa se je ta protinemški nazor združil s protievropsko miselnostjo, se je ta eksplozivna mešanica izrazila v valjenju krivde za vse dogodke na Hrvate. To mogoče lahko razloči, zakaj ideja nemške zarote ni ravno popularna na škotskem, Irskem in Walesu - razen med severnoirskimi unionisti.

²⁸ *Great Britain, Parliament, House of Commons, Official Report, Parliamentary Debates (Hansard). London: HMSO (daily), vol. 260, št. 112, sreda, 31. maj 1995, col. 999-1102 - (col. 1008).*

²⁹ *Great Britain, Parliament, House of Commons ... (col. 1043).*

³⁰ *Great Britain, Parliament, House of Lords, Official Report, Parliamentary Debates (Hansard). London: HMSO, vol. 564, št. 96, sreda, 31. maj 1995, col. 1117-1172.*

³¹ *V delu Konrad H. Jarausch, The Rush to German Unity. Oxford University Press, 1994, str. 206.*

³² *Konrad H. Jarausch in Volker Gransow The New Germany. Myths and Realities', v Konrad H. Jarausch in Volker Gransow (eds) Uniting Germany, Documents and Debates, 1944-1993. Providence/Oxford: Berghahn Books, 1994, str. XXIX.*

Hans D. Genscher, nemški minister za zunanje zadeve v času krize, je prevzel diplomatsko iniciativo med evropskimi partnerji.³³ Pomenljivo je, da je poniževanje Nemcev bolj popularen šport med angleškimi in francoskimi elitami kot pa med prebivalstvom teh držav, kar po vsej verjetnosti kaže na to, da se tem elitam, vsaj po združitvi Nemčije, njihov dominanten položaj zdi, upravičeno ali neupravičeno, ogrožen. Na primer, francoske elite so bile tako zaskrbljene glede njihove možne izgube vodstva v Evropi, da je politolog Alfred Grosser izjavil, da je "francoska elita v štiridesetletnem zaostanku za razpoloženjem prebivalstva".³⁴ Francoski časopis *Le Monde* je pisal, da so "nekateri politiki izgubili vso pamet; nemške barve plapolajo na prvih straneh revij kot na vojaških poveljstvih; karikature debelega gospoda Kohla polnijo časopisne strani".³⁵ Barbara Spinelli, italijanska zunanjepolitična analitičarka, je pripomnila, da:

"ko so nacionalni interesi izraženi zgolj z ekonomskimi, potem se v času krize pravadne antikapitalistične ideje in temne fantazije o anonimnih kozmopolitskih spletkah ponovno pojavijo. Včeraj so židovske in prostožidarske zarote ogrožale razumno jedro narodov. Danes pa so jih izpodrinili nemški bankirji in mednarodni finančniki ... To je čudna bolezen, saj so se Francozi vedno borili proti nemškim grožnjam s tipično nemško ideologijo ('resnična substanca naroda', 'klic zemlje'). To je nemška bolezen francoskega razmišljanja ...".³⁶

V naslednjem delu bom analiziral najbolj ekstremne oblike poniževanja Nemčije, namreč idejo zarote četrtega rajha, da bi si razdelil Balkan in vladal svetu. Potem pa bom le - to povezal s podobnimi teorijami zarote, ki vidijo spletko Vatikana, ki naj bi skušal pridobiti svoje katoliške skupine proti privržencem drugih ver - pogosto v skriti povezavi z Bonnom. Obe obliki teorije zarote sta bili pogosto travestiji srbske propagande, ki so ju, glede na to, kako je to ustrezalo njihovem načrtu, slepo posnemali zahodni voditelji in komentatorji.

Novi četrtri rajh?

Skrajna oblika protinemštva se je izoblikovala v prepričanje o "zaroti četrtega rajha", ki bi vladal Evropi in svetu.³⁷ Ali je mogoče trditi, da je bilo veliko bolj verjetno, da bi si nova, združena Nemčija "prizadevala doseči hegemonski status, ki ji je

³³ Za Genscherjevo verzijo dogodkov glej njegovo avtobiografijo: Hans-Dietrich Genscher, *Rebuilding a House Divided: A Memoir by the Architect of Germany's Reunification*. New York: Broadway Books, 1997 [Transl. of *Erinnerungen (Memoirs)*. Berlin: Siedler, 1995, 1 st ed.].

³⁴ T. Klau, 'Angst vor dem b(sen 'Boche' geht in Frankreich wieder um', *Bonner Rundschau*, 28. marec 1990. Ponatis Konrad H. Jarasch in Volker Gransow (eds) *Uniting Germany, Documents and Debates, 1944-1993*. Providence/Oxford: Berghahn Books, 1994, str. 131-2.

³⁵ *idem*, str. 131-2.

³⁶ Odlično kritiko protinemške ksenofobije v Franciji glej Barbara Spinelli, 'Riappare il fantasma della Marna', *La Stampa*, avgust 1993, str. 1.

³⁷ Tipičen primer tega vidika, ki se meöa z radikalno germanofobijo, antiislamizmom ter elementi anti-ameriškega diskurza lahko najdete v delu C. J. Jacobsen, 'Washington's Balkan strategy. Amerration or herald?', *The South Slav Journal*, vol. 17, öt. 1/2, Pomlad/Poletje 1996, str. 67-70. Druga prosrbska propaganda istega avtorja je bila objavljena v *European Security in Mediterranean Quarterly*. Čeprav z veliko bolj sofisticiranimi niansami, pa je bila zarota četrtega rajha nekritično citirana v članku Beverly Crawford (*Beverly Crawford's 'Explaining defection from international cooperation, ...)*.

bil v preteklosti odrekan?³⁸ Stališče je bilo, da so nemške politične elite konflikt načrtovale premišljeno, spodbuda pa naj bi bila njihova lastna združitev. Značilni komentar trdi, da "se je Nemčija že pripravljala, da bo orkestrirala polno medijsko podporo Hrvaški, če bi bila JLA globlje vpletena v konflikt."³⁹ Nemčija je bila obtožena poskusa "pridobiti dostop do toplega sredozemskega pristanišča". Nenadoma so se pojavile vzporednice med Nemčijo pred združitvijo in weimarsko republiko.⁴⁰

Kot sta opozorila John Agnew in Stuart Colbridge, "če bi lahko federalna, liberalna in omejena Zahodna Nemčija igrala vlogo weimarske republike, potem bi lahko ponovno združenje in posledice le-tega interpretirali kot ponovljeno igro vzpona Hitlerja in nacistov. Zaenkrat manjka samo še nov Hitler".⁴¹ Vendar pa ista avtorja trdita, da je "analogija z weimarsko republiko zavajajoča, ne samo zaradi nove vloge Nemčije v globalnem gospodarstvu, temveč tudi zaradi radikalno drugačne administrativne strukture, ki je nastala v povojni Nemčiji: "Politični sistem je decentraliziran v številnih pomembnih pogledih in vzpostavljena je bila lojalnost tako do krajev in regij kot tudi do države kot celote".⁴² Razen tega pa so, kot vsi vemo, globoko vkoreninjene kapitalistične-demokratske institucije *Bundesrepublik* (Zvezne republike).⁴³ Ali je verjetno, da bi ta Nemčija iskala nov *lebensraum*? Tekma za prostor v sedanjem svetovnem redu ni več najvažnejša - čeprav bi lahko bila tekma za življenjski prostor tudi uporabljena za podpiranje diktatorskih režimov v "pobeglih državah", kot sta npr. Srbija in Irak.⁴⁴

V zgodnjih fazah nemške združitve pa je veljalo prej nasprotno: namesto da bi povečevali nemško samopodobo, pa so združitev kar nekako obžalovali, in sicer takoj, ko se je moral Bonn spopasti z razdiranjem okamenele birokracije v vzhodnem delu države. Tako so po začetnem navdušenju, združitev močno napadali predvsem zahodni Nemci sami. Nemško združitev so videli kot problematično, hkrati pa so se še pojavili negativni "etnični" stereotipi o vzhodnih Nemcih.⁴⁵ Cepitev med *Ossies* (vzhodne Nemce) in *Wessies* (zahodne Nemce) se je vse bolj

³⁸ Za kritiko tega vidika glej John Agnew and Stuart Corbridge, *Mastering Space: Hegemony, Territory and International Political Economy*. London/ New York: Routledge, 1995, str. 152-ff.

³⁹ Crnobrnja, *The Yugoslav Drama*, str. 167-8 (moj poudarek).

⁴⁰ S svojim pogledom, oprtim v preteklost, zahodni komentatorji zunanje politike niso opazili, kaj se dogajalo v resničnem svetu okrog njih. Pogosto niso upoštevali dejstva, da bi bila Rusija v zgodnjih in srednjih 90. letih veliko lažje videna v vlogi weimarske republike so, da so bile nastajajoče ruske ksenofobne elite veliko bolj v skušnjavi, da bi prevzele Hitlerjevo uniformo, s tisoči atomskih raket.

⁴¹ John Agnew in Stuart Corbridge, *Mastering Space*, str. 152.

⁴² John Agnew in Stuart Corbridge, *Mastering Space*, str. 152-3.

⁴³ William E. Paterson in David Southern, *Governing Germany*. London/New York: W.W. Norton, 1991, str. *.

⁴⁴ John Agnew in Stuart Corbridge, *Mastering Space*, str. 152.

⁴⁵ Glej Hanna Behrend, (ed.) *German Unification, The Destruction of an Economy*. London: Pluto Press, 1995. Glej določena poglavja v Hanna Behrend, 'Ignorant German unification'; Christel Panzig, 'Changing the East German countryside'; in Manfred Behrend, 'Right-wing extremism in East Germany before and after the 'Anschluss' to the Federal Republic'.

povečevala.⁴⁶ Razkol je bil očiten celo v Berlinu, predlagani prestolnici združene Nemčije. Po podatkih matičnega urada je bilo samo 562 od 16.383 porok v Berlinu sklenjenih med vzhodnimi in zahodnimi Berlinčani: 22 % vseh porok je bilo med Berlinčani in tujci ter samo 4 % med vzhodnimi in zahodnimi Berlinčani. Tipično, "Berlinčani imajo več skupnega s Slovani, Afričani, Turki ...".⁴⁷ Po drugi strani pa so vzhodni intelektualci obtoževali zahodne Nemce kulturnega kolonializma.⁴⁸

Nemška zagata pa je tudi povezana z mirno naravo njene zunanje politike. V obeh glavnih konfliktih po koncu hladne vojne, vojni v Perzijskem zalivu in nekdanji Jugoslaviji, je bila nemška zunanja politika - v nasprotju s politiko v 30. letih - prikazana kot "niti bojevita niti učinkovita".⁴⁹

Številni politični opazovalci trdijo, da nobena neodvisna zunanja politika ni mogoča brez vojaške moči. V skladu s tem je bila nemška politika priznanja samostojnosti neučinkovita ravno zaradi tega, ker je ni bilo mogoče vojaško podpreti. Na primer, Treverton je opazil, da je združena Nemčija poskušala lansirati svojo prvo drzno mednarodno diplomatsko iniciativo s tem, da je priznala samostojnost Hrvaške in Slovenije, "vendar pa ni imela vojaške moči, da bi podprla lastne odločitve".⁵⁰ Zdi se, da bi ti analitiki raje videli militarizirano Nemčijo z lastno vojaško močjo, kot pa mirno Nemčijo, kjer so javne odločitve glede zunanjepolitičnih zadev sprejete na odprt način in brez premišljevanja o prisilnih sredstvih. Tako je bila zunanja politika, ki temelji na konsenzu, paradokсно zavrnjena v prid politiki, ki temelji na nasilju. Negativne pripombe o premajhni nemški vpletenosti v vojno v zalivu je prav tako mogoče šteti med ta promilitaristična spodbujanja.

Prav tako je pomembno upoštevati, da so bili nemški odnosi z ostalo Evropo odločilni pri njenem družbenem in ekonomskem razvoju. Ker je tako zelo odvisna od stabilnosti in varnosti kontinenta, je nerealistično predvidevati, da bi Nemčija ubrala pustolovsko pot na Balkanu. To pa je manj relevantno za Veliko Britanijo, ki ima močan rezervoar gospodarskih prihodkov in presežkov dela iz svojih nekdanjih kolonij.⁵¹ Nemška izbira je tako odražala ravnotežje med gospodarskimi interesi in političnim realizmom, kar je zlasti vidno v trdni zavezi, da hitro ponovno vzpostavi demokratične režime v regiji. Vsekakor si obramba nemških gospodarskih interesov in spoštovanje človekovih pravic nista nasprotujoča - to je zgolj nekaj, kar so poniževalci Nemčije pogosto domnevali.

⁴⁶ Allen Buchanan pokaže, da združitev Nemčije lahko uspe samo, če zahodni Nemci percipirajo ogromen prenos denarja v vzhodni del kot redistribucijo med enim narodom in ne kot redistribucijo drugemu narodu: "Večja kot je identifikacija dobrotnikov s prejemniki, manj je verjetno, da bodo dobrotniki gledali nase kot da trpijo zaradi nepravilnosti in diskriminatorne redistribucije" (Allen Buchanan. *Secession, The Morality of Political Divorce from Fort Sumter to Lithuania and Quebec*. Boulder, CO: Westview Press, 1991, str. 51).

⁴⁷ See *The Guardian*, 22. junij 1996, str. 7.

⁴⁸ Erhard Blankenburg, 'The colonisation of East Germany: imposition of law and cultural identity' in Keebet von Benda-Beckman and Maykel Verkuyten (eds) *Nationalism, Ethnicity and Cultural Identity in Europe*. Utrecht: University of Utrecht/ European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER), *Comparative Studies in Migration and Ethnic Relations*, št. 1, 1995.

⁴⁹ David March, *Germany and Europe, The Crisis of Unity*. London: Mandarin, 1994, št. 170.

⁵⁰ Gregory F. Treverton, 'The New Europe', *Foreign Affairs*, vol. 72, št. 1, 1992, str. 94-112.

⁵¹ Enako lahko v manjši meri velja za Francijo.

Nazadnje pa je idejo, da je nemški odnos izražal premišljeno željo po "razkosa-nju Jugoslavije" zlahka ovreči z enakimi razlogi, kot smo jih že izpostavili. Prvič, videli smo, da je nemška vlada delovala na pritisk javnosti. Drugič, opazili smo, da se je le-to zgodilo tudi v drugih evropskih državah. Tretjič, Nemčija je delovala samo po predhodnem oklevanju in v precejšnji stiski. Ti trije faktorji že sami po sebi lahko zavrnejo idejo o "premišljenem načrtu, da bi razkosali Jugoslavijo."

Vseeno pa je teorija o "nemški zaroti" postala popularen mit v Evropi, ki jo vse bolj razjedajo nacionalna trenja. Hkrati pa je teorija močno prispevala k poglobljanju evropskega antagonizma. Ideja je zelo podobna sorodni teoriji Samuela Huntingtona o civilizacijskih zmotah.⁵² Vsekakor je bistveni del to, da namesto predstavitve nesoglasja med islamom, zahodno civilizacijo in vzhodnim krščanstvom, navaja atavističen spor med tevtonskim svetom in anti-barbarskim Zahodom.⁵³ Seže daleč nazaj, vse do dolgoletnih rivalstev med Veliko Britanijo (in Francijo) ter avstroogrskim imperijem in njegovimi predniki. Nacistična Nemčija je le zadnja reinkarnacija tega sovraštva ter najbolj sveta in uporabna za žaljenje spominov.

Tudi tradicionalno sovraštvo do rimokatolištva je potrebno upoštevati v večini anglosaških držav, kar bo analizirano v naslednjem delu.

Vatikanska zarota

714

Različica "zarotniške" teorije kaže na Nemčijo kot odločilen element znotraj katoliške sfere. Z obujanjem spominov na civilizacijske zmote med papisti in anti-papisti analiza špekulira, da se je kancler Helmut Kohl želel izogniti težavam s katoliško dominantno Krščansko socialno unijo tako, da je bil naklonjen priznanju samostojnosti. Te govornice pa zavrača dejstvo, da je bil najbolj jasen zagovornik nemške odločitve nekdanji minister za zunanje zadeve Hans-Dietrich Genscher iz liberalne Svobodne demokratske stranke (FDP), in ne Kohl in njegova Krščansko demokratska unija (CDU). Poleg tega obe stranki predstavljata tudi protestantske volilce - čeprav je CDU zlasti močna na Bavarskem, nemškem katoliškem centru, kjer je največja koncentracija imigrantov iz nekdanje Jugoslavije.⁵⁴ Na primer, 13. julija 1991 je bavarski partner CDU Krščansko socialna unija (CSU) "izdala poziv nemški zvezni vladi, da bi priznali samostojnost Hrvaške in Slovenije, delno zaradi solidarnosti s sokristjani delno zaradi ogorčenja nad 'brutalnimi dejanji jugoslovske vojske, ki so bila protiustavna in v neskladju z mednarodnim pravom'".⁵⁵

Priljubljenost hrvaškega odpora je v Italiji omogočilo podobne primerjave. V katoliških državah je cerkev podprla spontano delovanje humanitarne pomoči. Temeljila je na krščanski socialni solidarnosti z zatiranimi, ki so bili, v primeru

⁵² Samuel Huntington, "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, vol. 72, št. 3, Poletje 1993, str. 21-49.

⁵³ Ta odnos je postal široko razširjen v ZDA, toda še bolj v Veliki Britaniji, kjer so ga zagovarjali tako Severno Irski Unionisti, kot tudi skrajna levica (Conversi, 'Moral relativism and Equidistance.', str. 255-62).

⁵⁴ Protestanti predstavljajo 45% nemške populacije in netočno ter varljivo je trditi, da bi lahko katoliki (37%) vplivali na Genscherjeve odločitve v večji meri kot protestanti, kljub temu, da so bili glede zadeve bolj glasni.

Slovenije in Hrvaške, katoliki. Vendar pa se je papežev poziv k miru in obsodba Beograda še okrepila, ko so muslimani, namesto katolikov, postali nove žrtve.⁵⁶ Bosna je postala žarišče nove mrzlične humanitarne dejavnosti. To je bilo v skladu z ekumenskimi načeli cerkve, nastalimi v zadnjih trideset letih - vsaj od drugega vatikanskega koncila naprej. Ta načela so se najbolje pokazala, ko je Janez Pavel II obsodil zavezniško bombardiranje Iraka v času Zalivske vojne. Paradokсно pa si je papež zaradi nevtralnega odnosa v času Zalivske vojne prislužil obtožbe zaradi svoje pomanjkljive "lojalnosti" do zavezniškega vojaškega truda v trenutku, ko je bila potreba po mednarodni koheziji najpomembnejša. Tovrstne obtožbe pa so bile še bolj usmerjene zoper Nemčijo, katere očitno neodziven in pacifističen odnos so poniževalci Nemčije razumeli kot dokaz šibkosti nemške predanosti skupnim Zahodnim idealom - prezrli pa so dejstvo, da je Francija igrala odločilnejšo vlogo s tem, ko je podpirala Sadama Huseina do zadnjega trenutka ter poskušala ponovno vzpostaviti stike z Bagdadom, še preden je bil embargo OZN odpravljen.

Papež Janez Pavel II je predlagal Kohlu, da bi Nemčija in Vatikan istočasno priznala samostojnost Slovenije in Hrvaške. Nazadnje ju je Vatikan priznal le dva dni pred Evropsko skupnostjo. Ko se je število smrtnih žrtev povečevalo, sta Francija in Velika Britanija še vedno odlašali glede priznanja samostojnosti, medtem ko se je Nemčiji to zdelo nujno. Gibanje za podporo Hrvaške in Slovenije je bilo še zlasti močno v Italiji in na Bavarskem. To je pogosto napačno interpretirano kot oblika skrajno desne podpore hrvaškemu nacionalizmu in oživljanje vojnega 'zaveznitva', ki je bilo vzpostavljeno med silami osi in hrvaškimi ultranacionalisti.

Takšna analiza je spregledala vsaj dve stvari.

Prvič, to gibanje je bilo v osnovi humanitarno in občutek solidarnosti se je večal zaradi etničnega čiščenja Hrvatov, ki sta ga izvajali srbska paravojska in JLA. Hrvaško neodvisnost so podpirali bolj zato, ker so jo razumeli kot način, s katerim bi rešili Hrvate pokolov, ki so bili zagrešeni v imenu jugoslovanske enotnosti in ne toliko zaradi strateških zavezništev s skrajnimi nacionalisti.

Drugič, kot sem že prej omenil, je skrajna desnica v številnih državah, na primer v Italiji, tradicionalno protihrvaška. Raje kot da bi spoštovali tradicionalna zavezništva druge svetovne vojne, so neofašisti razvili močno protihrvaško retoriko, pogosto v okviru splošne germanofobije - iz katere so bili običajno izvzeti njihovi skrajno desni nemški tovariši.

Tretjič, najbolj prepričani podporniki priznanja hrvaške samostojnosti so bili razpršeni po celotnem političnem spektru, z močnimi predstavniki v zmerni in sekularni levici. Na primer, med italijanskimi političnimi skupinami je bila bojevito sekularna Radikalna stranka mogoče najmočnejša podpornica priznanja

⁵⁵ 'Possible recognition of Croatia, Slovenia urged', Deutsche Presse Agentur (DPA), 12. julij 1991, trans. in Foreign Broadcast Service (FBIS), Daily Report (WEU, Western Europe) 13. julij 1991, str. 15. Prav tako glej Jonathan Bach, 'One step forward, three steps back? Germany, the European Community, and the recognition of Croatia and Slovenia', razprava predstavljena na German Studies Association Conference, Washington, DC, 8-10 oktober 1993.

⁵⁶ Barbara Spinelli, 'Gli ipocriti mea culpa dell' Ovest. La fine Bosnia', La Stampa, 30. junij 1993, str. 1.

Hrvaške.

Na papeževe pozive k miru na Balkanu in njegovo obsojanje srbskega ravnanja z manjšinami, so nekatere protestantske države, tudi Anglija, gledale z nezaupanjem. Na tem področju je bila tradicija solidarnosti med anglikansko skupnostjo in srbsko pravoslavno cerkvijo nepričakovano ponovno obujena.⁵⁷ Za konservativne angleške elite je imela 'papistična zarota' pomemben vidik: podobnost med Irsko in Hrvaško. Na Srbe v Krajini se je gledalo kot na protestante iz Severne Irske, Knin pa je bil viden kot južna verzija Londonderryja, medtem pa se je izoblikovalo 'solidarno' gibanje med skrajnimi unionisti in srbsko paravojsko. Iz zapisnikov razprav v parlamentu je razvidno, da so bili člani parlamenta iz vrst protestantskih unionistov med najbolj neomajnimi srbofilni prav v vsaki razpravi v spodnjem domu (z možno izjemo skrajnega laburista Tonyja Benna).⁵⁸ Srbofilni propagandisti, kot je npr. Richard West, so pograbili te podobnosti za pritisk za nepriznanje samostojnosti. Zahod je definiral hrvaški ustaški režim v času druge svetovne vojne kot "podoben terorističnemu režimu IRE".⁵⁹ Vendar pa je bilo, kot da bi želeli ovreči šibkost te ideje, prohrvaško gibanje presenetljivo šibko na Irskem. Del irskih intelektualcev, na katere so tradicionalno vplivali njihovi angleški kolegi, ni uspelo resno reagirati ali narediti pomembnih primerjav med Hrvaško in Irsko.⁶⁰

Nenazadnje, bližina Nemčije in Italije severnemu Balkanu je zagotavljala vezi, ki so jih gojile mednarodne organizacije in gospodarske povezave, kot na primer zveza *Alpe-Adria*.⁶¹ Slednja je bila oblikovana kot orodje za regionalno gospodarsko sodelovanje med Slovenijo, Hrvaško, Avstrijo, Madžarsko, deli severne Italije in Bavarsko. Torej, močne vezi med temi sosednimi regijami so bile že, vzpostavljene že veliko prej preden so se začele težave.

Antievropska težnja

Nemški interesi v vzhodni Evropi - na področju gospodarskega razvoja in tudi politične stabilnosti - so večji od angleških.⁶² Ostpolitik med hladno vojno je preprosto pripravila Nemčijo na dogodke po letu 1989.⁶³ Razen tega pa je združitev prinesla Nemčiji daljšo mejo s slovanskim svetom, vključno s 646 kilometri kopenskih meja s Češko republiko in 456 kilometri s Poljsko. Ne smemo pa pozabiti, da je Anglija ena izmed najbolj brezbriznih partnerjev v Evropski uniji in ena izmed

---

⁵⁷ *Conversi, 'Moral relativism ...', zlasti str. 250-1*

⁵⁸ *Great Britain, Parliament, House of Commons, Official Report, Parliamentary Debates (Hansard). London: HMSO (daily), vol. 260, št. 112, sreda, 31. maj 1995, col. 999-1102.*

⁵⁹ *Richard West, 'Yugoslavia really is one nation', The Sunday Telegraph, 30. junij 1991, str. 20.*

⁶⁰ *Navkljub dejstvu, da so zgodovinarji kot R. W. Seton-Watson raziskovali vzporednice med Hrvaško in Irsko že leta 1912, Robert William Seton-Watson. Absolutism in Croatia. London: Constable & Co., 1912.*

⁶¹ *Glede Alpe-Adria glej Liviana Poropat. Alpe-Adria e Iniziativa Centro-Europea: Cooperazione nell'Alpe-Adria e nell'area da Lubiana. Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 1993.*

⁶² *Glede trikotnega odnosa med vzhodno/zahodno Nemčijo in Jugoslavijo, glej Sabrina Petra Ramet, 'Yugoslavia and the two Germanys', in Dirk Verheyen and Christian SÝ e (eds) The Germans and their Neighbors. Boulder, Colo.: Westview Press, 1993.*

⁶³ *Na primer, glej William E. Griffith, The Ostpolitik of the Federal Republic of Germany. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1978.*

držav, ki je pokazala najmanj interesa za poglobljanje unije.⁶⁴ Angleške elite celotnega političnega spektra zgodovinsko bolj zanimajo dogajanja v Južni Afriki kot pa na Balkanu. Vendar pa je presenetljivo, da je bilo Angliji dovoljeno igrati ključno vlogo na tem območju. Je pa jugoslovanska kriza priskrbela najbolj dramatično ozadje za oživljanje angleškega antagonizma do Evropske unije. Napadi na Nemčijo so bili pogosto mišljeni kot napadi na Evropo iz časov, ko je bila le-ta dojeta kot popolnoma pod gospodarskim vplivom Nemčije.

Dober primer mešanja germanofobije in protievropejstva je prikazan v naslednjih izjavah: "V letu 1992 naj bi se Nemčija umaknila iz programa Evrofighter ter tako ogrozila zaposlitev 40.000 angleškim delavcem, hkrati pa je decembra 1991 na področju zunanje politike le-ta silila Anglijo in ostalih dvanajst, naj priznajo neodvisnost različnih nekdanjih provinc [sic] Jugoslavije ter tako v najslabšem primeru pospešila niz krvavih vojn in v najboljšem primeru spodkopala mirovni proces na Balkanu".⁶⁵ Prvič, opazimo avtorjevo nekronološko dojetje, saj vzroke za izbruh vojne (junij 1991) išče v priznanju Evropske unije (december 1991). Drugič, avtorji prikažejo široko razširjeno sprejetje dveh tipičnih 'diverzionističnih' strategij v eno: 1. odvrčanje krivde od Anglije, ki je igrala vodilno vlogo v medlem "mirovnem" procesu, ki je doživel vrhunec z etničnim čiščenjem, na Nemčijo, ki je bila izključena iz iniciative za 'mir'; 2. Nemčija je bila hkrati obtožena za izgubo 40.000 delovnih mest Angležev, kar je bila pripravna tarča za srd delavcev v času, ko je nezaposlenost naraščala. Ti teoretiki tako povezujejo domnevno evropsko in nemško odgovornost v vojni z britanskimi notranjimi problemi. Poleg tega nihče ne govori o sodelovanju Londona z Beogradom ter o mižanju na eno oko glede etničnega čiščenja prek britanske podpore za embargo na orožje pri napadeni strani. Ne želi se priznati angleške vodilne vloge v bankrotiranem 'mirovnem' procesu, ki je ščitil srbsko ekspanzijo. Kot je opozoril Adrian Hastings:

"Britanski odnos je zmešal običajno britansko obsedenost z vzdrževanjem obstoječega stanja mednarodnih meja z antievropskimi, zlasti antinemškimi nagnjenji. Britansko nezaupanje in nelagodje glede procesa evropskega združevanja je zameglilo pogled na predrzno prosrbsko zunanjo politiko. Prepričanje, da bi lahko močno centralizirana Jugoslavija - ali Srbija na njenem mestu - omejila moč Nemčije, je bil ključni koncept tega usodnega nagnjenja. Britanska vlada je "želela ohraniti veliko, srbsko dominirano Jugoslavijo. Ko je to padlo v vodo, je namesto tega podpirala 'veliko Srbijo', ker je v povečani Srbiji, ki je bila vzpostavljena tudi z angleško skrivno pomočjo, videla protiutež nemškemu vplivu na Balkanu ... Zunanje ministrstvo je še vedno absurdno preobremenjeno z ohranjanjem 'ravnotežja moči' v srednji Evropi in 'obvladovanjem' Nemčije".⁶⁶

To potrjuje, da so vodilni angleški politiki in intelektualci uporabili jugoslovansko tragedijo kot areno za oživljanje starih protievropskih rivalstev. Evropska razdrob-

⁶⁴ Ankete za raziskavo javnega mnenja so dosledno postavljale Anglijo na konec seznama držav Evropske skupnosti.

⁶⁵ Alan Sked in Chris Cook. *Post-War Britain, A Political History. 1945-1992*. Penguin, 1993, str. 561.

⁶⁶ Adrian Hastings, *SOS Bosnia* (London: Odbor državljanov Velike Britanije za Bosno in Hercegovino, 1993 (brošura), str. 8, poševna pisava v mojem tekstu.

ljenost in nesposobnost spopasti se s krizo, je izvirala ravno iz oživljanja teh antagonizmov in pomanjkanja predanosti Evropi s strani nekaterih njenih partnerjev. Srbofilski avtor Richard West združi tipično angleško hrvatofobijo s popadljivim protievropskim nagnjenjem. Pravi, da bi "moral neuspeh federacije v eni majhni državi, katere ljudje so etnično in lingvistično praktično nerazpoznavni (Jugoslavija), služiti kot svarilo proti sedanji maniji za gradnjo ogromne evropske federacije. Evromanija je že veliko prispevala k težavam Jugoslavije ter nepremišljeni, pogubni razglasitvi neodvisnosti Slovenije in Hrvaške ... Če Irci in Britanci že 800 let niso mogli živeti drug z drugim, zakaj bi se to spremenilo pod vlado Bruslja ali Strasbourga? ... potem bi morali podpirati enotnost in suverenost Jugoslavije na enak način, kot bi morali podpirati enotnost in suverenost Velike Britanije".⁶⁷

Med dejavniki, ki so vodili Nemčijo k 'zgodnjemu' priznanju Hrvaške in Slovenije, je bila nemška tuja in nedvoumna proevropska obveza - vsaj do sredine 90. let. Vzpon nacionalizma v nekdanji Jugoslaviji je predstavljal resnično grožnjo strukturi evropske enotnosti. Ne samo, da je odkril razhajanja glede načina, kako se lotiti konfliktov, temveč je tudi grozil, da ga bo razširil izven Jugoslavije, s pritegnitvijo Grčije in Turčije. Nemška diplomacija je tako morala pokazati veliko večjo skrb in občutljivost za dogodke, ki so se odvijali na Balkanu, kot pa druge evropske diplomacije.

Običajno bi Proevropejci poskušali zmanjšati kakršnekoli napetosti z Nemčijo, tako glede nemških trditev kot tudi glede njihovega priznanja Hrvaške in Slovenije. Vendar pa je orožje, ki ga je priskrbela srbska propaganda, najbolj koristilo evroskeptikom. V preteklosti je ta skupina poskušala pokazati, da je Evropska skupnost zgolj nemška *palaestra*. Protievropski diskurz je temeljil na izogibanju nemško dominirane Evrope.

To zanikanje odgovornosti se je pokazalo v takojšnjem razpadu številnih pridobitev, ki so jih v preteklih 50 letih dosegli ustanovitelji evropskega vzora. Čeprav celoten vpliv vojne v Bosni na evropsko enotnost še zdaleč ni bil primerno ocenjen, pa je bila razsodba soglasna in neizpodbitna:

"Vojna v nekdanji Jugoslaviji je poudarila prepad med cilji Evropske skupnosti in njenimi zmožnostmi. V trenutku, ko se je začela ukvarjati z zadevami glede skupne obrambe in varnostne politike, se je srečala z nerazrešljivim konfliktom pred lastnimi vrati. Neuspešnost glede prekinitve vojne v Bosni ni zgolj zmanjšala kredibilnost poskusov, da bi ustvarili skupno obrambno in varnostno politiko, omajala je tudi sposobnost Evropske skupnosti, da bi sploh lahko izvajala kakršnokoli politiko."⁶⁸

Delovanje Skupnosti in sedaj Unije glede nekdanje Jugoslavije je povzročilo splošno razočaranje. Skupnost je pripravila okvir, znotraj katerega se je bilo mogoče pogovarjati o razlikah med politikami članic, kar je preprečilo ponovitev katastrofe iz 1914. leta. Vendar pa ji ni uspelo oblikovati učinkovite skupne politike in vprašanje je, če so nove procedure CFSP (Skupne zunanje in varnostne politike) dovolj močne, da bi omogočile Uniji boljše delovanje takšnih neukrotljivih situa

---

⁶⁷ Richard West, 'Yugoslavia really is one nation', *The Sunday Telegraph*, 30. junij 1991, str. 20.

⁶⁸ David Marsh, *Germany and Europe*.

cij.⁶⁹

"Glede vprašanja, kaj narediti glede razpada Jugoslavije, so obstajale pomembne razlike v mnenjih članic pred in v času Zalivske vojne leta 1991 ter od 1992 dalje. Ti primeri so pokazali, da ko je prišlo do večje krize, ki je močno vplivala na Evropsko skupnost, le-ta ni mogla narediti kaj več, kot slediti minimalistični kolektivni liniji, ki jo je diktirala mešanica politične preračunljivosti in zavedanje pomanjkljivosti učinkovite politične in vojaške moči."⁷⁰

Po drugi strani pa se je padeč kredibilnosti Evropske skupnosti kazal v zmanjšani participaciji Nemcev.

"V 1992-93 je to imelo daljnosežen vpliv na volilce v Nemčiji, saj so bili bližje bojem v Jugoslaviji kot katerakoli druga članica Evropske skupnosti razen Italije, bili so bolj izpostavljeni tokovom beguncev iz vojnega območja ter vedno bolj skeptični glede Maastrichtskega sporazuma za združeno Evropo, zlasti glede načrta za monetarno unijo. Konflikt v nekdanji Jugoslaviji je zmanjšal podporo nemških volilcev za operacijo nemške zvezne vojske pri ohranjanju miru zunaj Nata."⁷¹

Na kratko, kontradiktorna drža, ki so jo imele vse glavne sile zahodnega bloka od priznanja naprej, je odkrila močan ideološki spor med glavnimi akterji v Evropski skupnosti ter posledično definirala meje evropskega sodelovanja na področju varnosti in zunanjih zadev.

Združitev Nemčije: starodavni duhovi v novi steklenici

719

Proces združitve Nemčije je bil neizpodbitno glavni katalizator novega strahu pred Nemčijo, ki je nesorazmerno vplival na angleške in francoske percepcije jugoslovanske krize. Kot je bilo že večkrat prikazano, je konec bipolarnega sveta omogočil, da so do takrat zatrta nagnjenja ponovno priplavala na površje, medtem ko je lepilo, ki je pomenilo skupno borbo proti komunizmu in sovjetski ekspanziji, začelo popuščati. Združitev Nemčije je ponovno obudila speče duhove. Ta del bo posvečen analizi odnosa med tem zgodovinskim dogodkom ter vzponom poniževanja Nemčije.

Nemški poniževalci trdijo, da je združitev Nemčije tisti mednarodni dogodek, ki je najbolj vplival na razpad Jugoslavije. Nemčija po združitvi je bila prva država, ki je zase uporabila načelo samoodločbe. Pogosto se govori, da je njen vzor neposredno ali posredno navdihnil nacionaliste v drugih delih sveta, od Baltika do Moldavije in celo Sadama Huseina pri nesrečni invaziji na Kuvajtu. Zagovorniki velike Srbije pogosto sami citirajo nemško združitev kot precedens, pri tem pa pozabljajo, da je bila le-ta dosežena brez enega samega strela. Vendar pa paradigma "učinka domin" še zdaleč ni upoštevana kot resnična v mednarodnih odnosih in politologiji.⁷² Ideja nemškega 'izvirnega greha' je pomembna v arsenalu orožij popolnega poniževalca Nemčije. Vseeno pa obstajata dva mogoče celo bolj

⁶⁹ John Pinder, *European Community, The Building of a Union*. Oxford: Oxford University Press, 1995, str. 220.

⁷⁰ Derek W. Urwin, *The Community of Europe: A History Of European Integration since 1945*. London/New York: Longman

⁷¹ David Marsh, *Germany and Europe*, str. *.

pomembna vira navdiha, oba povezana z združitvijo. Prvič, čeprav je načelo samoodločbe povezano z demokracijo in človekovimi pravicami, ne vodi avtomatično k odcepitvi.⁷³ Z vidika mednarodnih akterjev - zlasti vidik sosedov države, ki se širi - pa je boljša opcija odcepitev (krčenje države) kot pa združitev (širitev države).⁷⁴ Drugič, združitev Nemčije je porušila ravnotežje moči znotraj Evropske unije, saj je vsaj ustvarila vtis neizbežne nemške 'dominacije' kontinenta.

Po združitvi Nemčije je bilo ljudske glasove o nemških skrivnih ambicijah na Balkanu slišati predvsem v Veliki Britaniji, pa tudi v drugih evropskih državah. Združitev Nemčije je vse presenetila. Po eni strani je obstajalo pristno navdušenje nad podrtjem ločnice, ki je več kot 40 let razmejevala središče Evrope. Po drugi strani pa je že ideja sama, da bi Nemčija lahko bila ena, oživila duhove preteklosti. Ljudje so nenadoma ugotovili, da je, vsaj glede na njeno velikost (349.520 km²) in število prebivalcev (80,767.591),⁷⁵ Nemčija postala dominantna članica Evropske skupnosti. To je še okrepilo strahove tudi glede gospodarske dominacije, predvsem v Veliki Britaniji in drugih severnoevropskih državah. Povedano na kratko, združena Nemčija je povzročila nagonske strahove. Od tod splošni namen, da bi jo 'kaznovali' na najbolj šibkem področju, torej zunanji politiki.

Z drugimi besedami, čeprav ji niso nikoli verbalno nasprotovali, je združitev Nemčije povzročila zaskrbljenost med drugimi evropskimi partnerji. To je še zlasti veljalo za Veliko Britanijo, kjer je močan protievropski lobi našel novo legitimacijo za svoje protifederativno stališče. Tudi Francija, glavna nemška sosedka se je bala, da bi bila v Evropski uniji obravnavana kot manjša partnerica.

Dolgo časa je minilo, da so se strahovi poglobili. V javnosti so namreč z množičnim medijskim osredotočanjem na rasistične napade na prosilce za azil ter gostujoče delavce v Nemčiji občutek strahu še krepili.⁷⁶ Res pa je nenaden porast napadov neonacističnih band na tujce močno prispeval k širitvi dotlej neznanega občutka preplaha. Bolj žalostno pa je, da so se napadi dogajali neposredno po združitvi Nemčij in da so bili večinoma delo vzhodno nemške mladine, ki je bila socializirana v času socialističnega internacionalizma, in ki je pravzaprav imela očitne koristi ob uresničitvi dolgoletnih sanj o demokraciji in združitvi. Podobni napadi v Franciji in drugih državah so pritegnili veliko manj pozornosti javnosti. Sočasen pojav združitve Nemčije in hkraten vzpon ksenofobije v državi, je po vsej verjetnosti vplival na analizo zunanje politike. Ta povezava prezre dejstvo, da so hrvaške begunce in gostujoče delavce napadali obritoglavci. Vendar pa ni mogoče prezreti demokratične moči nemške družbene strukture, ki se je odrazila v množičnih demonstracijah s prižiganjem svečk proti ksenofobičnim napadom, ki so

⁷² Za kritično oceno paradigme 'učinka domin' kot je bila uporabljena za nacionalistična gibanja, glej Daniele Conversi, 'Domino effect or internal developments? The influences of international events and political ideologies on Catalan and Basque nationalism', *West European Politics*, vol. 16, št. 3, Julij 1993, str. 245-270.

⁷³ Za razpravo o tej zadevi, glej Alexis Heraclides. *The Self-Determination of Minorities in International Politics*. London/Portland, Oregon: Frank Cass, 1991.

⁷⁴ Glede odcepitve glej Allen Buchanan. *Secession ...*

⁷⁵ July 1993 po oceni.

⁷⁶ Glede vzpona neorazizma v združenih Nemčiji, glej Sabrina Petra Ramet, 'The radical Right in Germany', *In Depth*, Winter 1994, vol. 4, št. 1, str. 43-68.

veliko bolj prepojile nemško politično življenje, kot pa se je to zgodilo v katerikoli drugi evropski državi.⁷⁷

Podobno kot druge zahodne sile je tudi Velika Britanija zagovarjala načelo združitve Nemčije že vsaj od leta 1949. Vseeno pa je hitrost, s katero je prišlo do združitve, prehitela britanske intelektualne in institucionalne sposobnosti, da bi le-to sprejela in se ji prilagodila. Glavna prelomnica hladne vojne je namreč potekala po berlinskem zidu: zid je tako zapečatil usodo obeh Nemčij, a tudi obeh blokov. Ali z drugimi besedami, sama hladna vojna je bila "osredotočena na delitev Nemčije. Vojni načrti obeh strani so videli Nemčijo kot prvo bojišče v tretji svetovni vojni".⁷⁸

S spodbujanjem združitve Nemčije so zahodne vlade hkrati poudarjale, da bi se le-ta morala zgoditi v okviru Evropske skupnosti in Nata, ter zlasti, da bi morala obdržati obstoječe mednarodne meje. Torej je bila skrb za ohranitev statusa quo hladne vojne je bila tako očitna še pred razpadom vzhodnih večnarodnih držav.

Najprej zaskrbljeni zaradi združitve sta bili Francija in Velika Britanija, saj sta menili, da bosta ob soočenju z združeno Nemčijo tvegali izgubo svojega glavnega položaja ter s tem pa tudi zmanjšanje svojega vpliva. Ti dve državi sta "igrali zaskrbljene opazovalce v hitro odvijajoči se drami" ter ustvarili podobo enotne Nemčije, ki ju bo "postopoma izrinila z glavnega odra evropske politike".⁷⁹ Kljub njenemu previdnemu pristopu k združitvi Nemčije, pa niti Pariz niti London nista zmoгла "izdelati dolgoročne strategije, kako obravnavati ta nov izziv ... kot, da bi računali na svoj status edinih jedrskih sil v zahodni Evropi in s tem zagotovljen politični vpliv".⁸⁰

To mogoče tudi razloži angleško taktično podporo francoskim jedrskim poskusom v Tihem oceanu leta 1996: London in Pariz sta videla uporabo atomske bombe kot zadnji simbol premoči v nasprotju z ekonomsko in politično močjo Nemčije, ki je brez jedrskega orožja, kljub ceni, ki so jo plačali Polinezijci in drugi prebivalci otočij Tihega oceana.

Kot vemo, je berlinski zid padel 9. novembra 1989.⁸¹ Nekaj mesecev pred tem, natančneje 17. junija, so Zahodnjaki še vedno "pozivali h končni ponovni združitvi. Zavezniške vlade so namreč hlinile svoje strinjanje v prepričanju, da njihove karte nikoli ne bodo odkrite. V praksi pa so pravzaprav skoraj vsi odobraval deli-

⁷⁷ Glede demonstracij s prižiganjem svečk proti ksenofobičnemu nasilju, ki so postopoma spremenile javno razpoloženje, glej Stephen Kinzer, 'Demonstrations for tolerance', *New York Times*, 13. januar 1993, ponatis Jarausch, Konrad H. in Volker Gransow (eds) *Uniting Germany, Documents and Debates, 1944-1993*. Providence/Oxford: Berghahn Books, 1994, str. 267-9. Glede reakcij tujine glede ksenofobije, glej Angelo Bolaffi, 'Foreign reactions to xenophobia', *Die Spiegel*, 14. december 1992, no 51, 28f, ponatis Jarausch, Konrad H. in Volker Gransow (eds) *Uniting Germany*, str. 263-5.

⁷⁸ John Agnew in Stuart Corbridge, *Mastering Space: Hegemony, Territory and International Political Economy*. London/New York: Routledge, 1995, str. 1552.

⁷⁹ A Riding, 'On Germany, not all is joy', *New York Times*, 15. february 1990, ponatis Jarausch, Konrad H. in Volker Gransow (eds) *Uniting Germany, Documents and Debates, 1944-1993*. Providence/Oxford: Berghahn Books, 1994, str. 115-6.

⁸⁰ *idem*, str. 115-6.

⁸¹ *Združitve Zvezne republike Nemčije, Nemške demokratične republike in Berlina je bila uradno objavljena 3. oktobra 1990 (ta dan je bil proglašen za nacionalni praznik kot Dan nemške enotnosti).*

tev in tu poskušali upravljati z njenimi posledicami. Prepričani so bili, da je obstoj dveh nemških držav temelj za mir v Evropi. Praktično vsi akterji in komentatorji so bili nepripravljeni na nenadno prebujenje vzhodne Nemčije v jeseni leta 1989".⁸² To je še toliko bolj presenetljivo, če upoštevamo dejstvo, da nobena od obeh Nemčij ni uradno nikoli sprejela delitve na dve Nemčiji. Zato je 23. člen ustave Nemške demokratične republike govoril o 'pristopu', kar pa je v praksi pomenilo združitev.

Ampak, kako je bila nemška politika priznanja samostojnosti povezana z združitvijo države? In zakaj je imela Nemčija manj zadržkov kot ostale evropske države o pomembnih spremembah v vzhodni Evropi? Ker ni bila vezana na noben neokolonialni imperij, Nemčija ni imela istih skrbi kot druge zahodne države. Poleg tega je bila Nemčija relativno 'homogena' država, ki ni vključevala področnih manjšin, ki bi predstavljale jasno grožnjo njeni enotnosti - razen dansko govoreče skupnosti v Schleswig-Holsteinu, majhne slovanske manjšine lužiških Srbov ter še manjših severnih Frizijcev.⁸³ Kasneje bomo tudi razpravljali o dojemanju te grožnje za notranje meje Velike Britanije in Francije, vendar pa moramo opozoriti, da se je ta skrb razširila praktično na vse nehomogene države od Kitajske, Burme in Iraka, pa do Italije, Španije in Kanade.

Nenazadnje, nemška združitev je bila izvedena v skladu s široko razširjenim načelom samoodločbe. Za nekatere je bilo priznanje Hrvaške in Slovenije logična uporaba enakih načel, kot so bila uporabljena v drugih državah, ki so se, tako kot nekdanja vzhodna Nemčija, prebijale skozi porodne krče demokracije. Tako je, takoj ko je izbruhnil konflikt v Sloveniji, Helmut Kohl izjavil, da je "nesprejemljivo, da samoodločba nenadoma ne bi več igrala svoje vloge".⁸⁴ Za številne politične komentatorje sta bili demokracija in samoodločba neločljiva koncepta.

Napačna razlaga Zahoda glede jugoslovanske politike: med naivnostjo in cinizmom

Šibkost Zahoda je bilo pomanjkanje znanja o notranjih trenjih in cepitvah v nekdanji Jugoslaviji. To se je zlasti nanašalo na napačno razumevanje zaporedja dogodkov, ki so vodili v razpad: medtem ko je večina sprva kazala na slovenski in hrvaški nacionalizem kot enega glavnih vzrokov, pa danes vse bolj postaja jasno, da je bil etnični separatizem ustvarjen in gojen v Beogradu, da je potegnil za nos mednarodno skupnost in zavajajoče prikazoval primarno vlogo JLA, češ da štiti državno enotnost.

Razpad Jugoslavije je bil pričakovan vsaj od zgodnjih 80. let, ko so velike gospodarske težave v državi in pomanjkanje centralnega vodstva vzbudile mednarodno zaskrbljenost. Že v začetku 80. let je politični zgodovinar A. Ross Johnson svaril:

⁸² Jarausch, Konrad H. in Volker Granson 'The New Germany. Myths and Realities', in Jarausch, Konrad H. in Volker Gransow (eds) *Uniting Germany, Documents and Debates, 1944-1993*. Providence/Oxford: Berghahn Book, 1994, str. xvii.

⁸³ Glede lužiških Srbov, glej Martin Kasper (ed.) *Language and Culture of the Lusatian Sorbs throughout their History*. Berlin: Akademie-Verlag, 1987.

⁸⁴ *International Herald Tribune*, 1. Julij 1991.

"Jugoslovanska politična retorika podpira mnenje, da so 'vsi nacionalizmi enako nevarni'. Dejansko pa je srbski nacionalizem daleč najbolj nevaren. Ker je edino orodje centralizma, je tudi edini nacionalizem, ki lahko spodbudi razkrojevalne reakcije v celotni državi".⁸⁵ Leta 1985 je George SchUppflin napovedal težave pri ohranjanju enotnosti republik.⁸⁶ Junija 1989 je Branka Magas predvidevala, da se mogoče pripravlja velika eksplozija.⁸⁷ Leta 1989 je ista avtorica svarila glede nevarnosti 'balkanizacije'.⁸⁸ Nekaj mednarodnih analitikov je torej zelo zgodaj predvidelo prihodnje dogodke. Vendar pa je medije začelo skrbeti prepozno in ko jih vendarle je, so se komaj izognili temu, da niso celotne zadeve napravili trivialne z evrocentričnimi nazori, kot je 'tribalizem'.⁸⁹

V začetku 80. let je bilo nasilje proti Albancem splošno znano, toda le malo graj je bilo izrečenih od redkih politikov in opazovalcev na področju človekovih pravic. Vendar pa je bil to jasen signal, poleg retorike na področju človekovih pravic, tako Beogradu kakor tudi njegovim žrtvam. V jugoslovanskem razmišljanju tistega časa je bil signal interpretiran kot signal pravega a pričakovanega nevmešavanja v notranje zadeve države. Ideja nevmešavanja je predstavljala osrednjo vrednoto za titoiistično neuvrščeno ideologijo. In Zahod se je odločil, da bo upošteval Titove zahteve glede suverenosti Jugoslavije - vendar tokrat brez Tita. Zahodne elite so se odločile prezreti najmočnejšo in vseobsegajočo obliko nacionalizma, državni nacionalizem. V očeh številnih opazovalcev nacionalizem preprosto ni obstajal. Bil je bolj bolezen nepokornih manjšin, ne pa problem jugoslovanske države.

Če je bil razpad Jugoslavije predvidljiv dogodek, zakaj so ga potem nekatere zahodne države poskušale preprečiti kolikor dolgo so ga le lahko? Zakaj ni bil cilj velike Srbije, znotraj ali brez Jugoslavije, pravočasno diagnosticiran? V tem delu bom raziskal ključno mednarodno plat jugoslovanske vojne, namreč posebno okoliščino poznavanja ter hkrati neseznanjenosti z Jugoslavijo, kot jo je določila hladna vojna.

V tem delu trdim, da je vsak večji dogodek v Jugoslaviji prišel do zahodnih diplomacij po strogi selekciji in pregledu beograjskega propagandnega stroja ali projugoslovanskih elementov v tujini. V Veliki Britaniji so slednji vključevali tako pročetniške lobije kakor tudi marksistične intelektualce.⁹⁰ Povedano na kratko, dogodki v Jugoslaviji so bili dolgo časa percipirani le skozi srbski objektiv. Enako je bila v akademskih krogih edina realnost tista, kakršno so prikazali njihovi srbski kolegi. Vloga srbskih izobražencev pri oblikovanju idej glede etničnega čiščenja in

⁸⁵ A Ross Johnson, *Impressions of Post-Tito Yugoslavi: A Trip Report*. Santa Monica, CA.: Rand, January 1982, str. 10 [A Rand Note; no 1813].

⁸⁶ George SchUppflin, 'Political Decay in one-party systems in Eastern Europe: Yugoslav Patterns', in Pedro Ramet (ed.) *Yugoslavia in the 1980s*. Boulder: Westview Press, 1985, str. 307-324.

⁸⁷ Branka Magas, 'Brief notes on a visit to Yugoslavia, 18. maj do 1. junij 1988', in Branka Magas. *The Destruction of Yugoslavia: Tracing the Break-up 1980-92*. London/New York: Verso, 1993, str. 122-36.

⁸⁸ Branka Magas, 'Yugoslavia: The spectre of Balkanization', *New Left Review*, št. 173, Marec 1989, str. 3-31 [ponatis v Magas *The Destruction of Yugoslavia*, str. 187-217].

⁸⁹ 'Preilous tribalism in the Balkans', Editorial, *New York Times*, 25. junij 1989, str. 26E. Članek se je nanašal na Jugoslavijo, kot tudi na Turčijo, Anglijo, Španijo in različne vzhodne evropske države.

⁹⁰ Glede prosrbskih skupin v Angliji, glej Conversi, 'Moral relativism...', str. 255-ff.

zatiranja odpadništva je danes že na široko popisana.⁹¹

Mediji so igrali ključno vlogo v tem presenetljivem vakuumu informacij tako, da so širili podobe tragedije, ki jo je srbska propaganda poskušala do skrajnosti zmanjšati. Do pomembnih poskusov, da bi utišali medije s trditvami, da prikazujejo enostranski ali popačen pogled na konflikte, je prišlo ob najbolj ključnih trenutkih vojne, ravno ko bi se Zahod resnično moral zbrati. Filozofija 'moralnega relativizma' je nasprotovala poročanju medijev.⁹²

Vseeno se to ni zgodilo v nekaterih državah. V Nemčiji je že prevladovala akademska tradicija, ki je bila manj naklonjena Srbiji - čeprav je tudi v Nemčiji obstajala močna prosrbska dediščina.⁹³ Nemčija je imela manj izrazite diplomatske stike s Srbijo, vsaj od prve svetovne vojne naprej.

Nasprotno kot to velja za Sovjetsko zvezo, je na Zahodu le redko obstajalo resnično poznavanje Jugoslavije.⁹⁴ V času hladne vojne so bila ogromna sredstva vladnih agencij Združenih držav Amerike namenjena razvoju sovjetskih študij v Ameriki in nastala je celotna področna stroka z imenom sovjetologija ali *kremnologija*. Na žalost pa niso nikoli ustanovili 'jugoslavologije'. Zakaj takšno pomanjkanje zanimanja? Glavni razlog je, da Jugoslavija ni bila ključni protagonist hladne vojne, ni bila niti sovražnik niti grožnja zahodnim interesom, ravno nasprotno, pripisovali so ji več strateških prednosti.⁹⁵

Na Jugoslavijo se je na Zahodu pogosto gledalo kot na potencialnega zaveznika v hladni vojni. Titov režim je imel ogromne koristi s tem, ko je igral vlogo mostu

⁹¹ Načrt za etnično čiščenje so v resnici izdelali beograjski intelektualci vsaj štiri leta pred priznanjem. Glej Norman L. Cigar, *Genocide in Bosnia: The Policy Of "Ethnic Cleansing"*. College Station: Texas A&M University Press, 1995, str. 22-37; in Magas, *The Destruction of Yugoslavia*, str. 49-73. Beverly Allen trdi, da se je etnično čiščenje začelo še prej, leta 1986, ko so bili nesrbski kadeti in vojaški novinci v JLA umorjeni v čudnih okoliščinah. Glej Beverly Allen, *Rape Warfare: The Hidden Genocide in Bosnia-Herzegovina and Croatia*. Minneapolis: University of Minnesota Press, str. 50-53. To prakso identificira kot nekaj kar je obstajalo pred letom 1990 "genocidni umori v vojski in odstranitev nesrbov z avtoritativnih položajev v teh in drugih institucijah. Sedaj - ko je prepozno - ni težko videti, kako je popljuvan vzdevek 'etnično čiščenje' pridobival na pomenu mnogo prej, preden je prišel v mednarodne medije in dal razlog 'mednarodni skupnosti', da je zmajevala z glavo v času poročil" (Allen, *Rape Warfare*, str. 53).

⁹² Glej Conversi, 'Moral relativism ....', pp. 244-6. Prav takoj glej Thomas Cushman, *Critical Theory and the War in Croatia and Bosnia*. Seattle: The Henry M. Jackson School of International Studies/University of Washington, Avgust 1997 (*The Ronald W. Treadgold Papers in Russian, East European and Central Asian Studies*, št. 13).

⁹³ Romantična tradicija, ponazorjena v delih bratov Grimm in zgodovinarja Leopolda von Rankeja (1795-1886), je povečevala dejanja Srbov v prizadevanju za osvoboditev njihove svobode od Turkov. Glej Leopold von Ranke, *A History of Serbia and the Servian Revolution*. London: John Murray, 1848, str. 435-ff. [ponatis New York: Da Capo Press, 1973] [German original ed.: Leopold von Ranke, *Die Serbische Revolution, Aus Serbischen Papieren und Mitteilungen*. 2. Ausg. Berlin: Duncker & Humboldt, 1844]. Glej tudi Leopold von Ranke, *Serbien und die Türkei im neunzehnten Jahrhundert*. Leipzig: Duncker & Humboldt, 1879.

⁹⁴ Bolj splošno pa bi se mogoče še vedno strinjal z izjavo Christopherja Cviica, da "Od vseh držav srednje in vzhodne Evrope, ki so bile prišle pod komunistično oblast leta 1955 je bila Jugoslavija najbolj marljivo in natančno preučevana vse do njene krvave smrti leta 1991". Christopher Cviic, 'Perceptions of former Yugoslavia: an interpretative reflection', *International Affairs*, vol. 71, no. 4, 1995, str. 819-26.

⁹⁵ Glede zavezništev v času vojne in privilegiranih odnosov zahoda s titoističnim režimom, glej Walter R. Roberts, *Tito, Mihailovič, and the Allies*.

med vzhodom in zahodom. S svojimi razsvetljenimi politikami neuvrščenosti, Beograd ni nudil nobenega resnega razloga za skrb zahodnega bloka, poleg tega pa je bila, kot smo že opazili, povojna britanska politika neomajno protitoistična, ne glede na ideološke cepitve. Kot v primeru Enver Hoxhine Albanije, je Jugoslavija ostala na robu Nata in zahodnih strateških interesov.

Zaradi tega ni bilo večjih investicij v študije strukture in zgodovine jugoslovanskih družb v angleško govorečih državah: večina zahodnega 'strokovnega znanja' glede teh ozemelj se je vrtela okrog nekaterih diplomatov in lobistov, ki so bili osredotočeni na Beograd. Če upoštevamo to pomanjkljivost zahodnega strokovnega znanja, niti ni presenetljivo, da zahodne vlade niso bile zmožne interpretirati krize, ko je le-ta izbruhnila ob koncu 80. let, čeprav so - kot smo videli - nekateri osamljeni analitiki pričakovali zaton Jugoslavije.

Dotatno dejstvo, ki je Nemčiji omogočilo jasnejše predvidevanje razvoja dogodkov v Jugoslaviji, je bilo veliko število Albancev, Hrvatov in drugih gastarbeiterjev z najrevnejših območij Jugoslavije v Nemčiji.⁹⁶ Zaradi njihove prisotnosti je bilo tu veliko težje skriti resnico kot drugje. Prav tako so bili zaradi njihove prisotnosti Nemci bolj dovzetni za njihove prošnje in sanje: "Ker je gostila 600.000 slovenskih in hrvaških delavcev, je Nemčija sočustvovala z njihovo težnjo po samoodločbi. Vendar pa je hkrati krvava dediščina nacizma v drugi svetovni vojni zvezala roke Zvezni republiki Nemčiji."⁹⁷ John Ardagh trdi, da so bili med vsemi imigrantskimi skupinami "Jugoslovani med svojimi delodajalci najbolj priljubljeni in zelo cenjeni zaradi svoje inteligence, vljudnosti in trdega dela."⁹⁸ Kljub temu pa vloga hrvaške diaspore pri oblikovanju nemške zunanje politike ni bila nikoli primerno dokumentirana. Nekateri avtorji so namigovali, da je neidentificiran 'hrvaški lobi' v Nemčiji ustvaril črno tančico prevare in propagande.⁹⁹ Običajno ni bil podan noben dokaz, ki bi podprl takšne hipoteze. Še več, isti avtorji komaj omenijo ključni vpliv veliko bolje organizirane srbske diaspore na druge zahodne države, zlasti Veliko Britanijo, Francijo in Združene države Amerike, kjer je usklajeno delovala s še močnejšim grškim lobijem. V nasprotju s hipotetičnim 'hrvaškim lobijem', je bila vloga srbskega lobija v jugoslovanski vojni temeljito dokumentirana.¹⁰⁰ Vloga lobijev je nujen vidik, s katerega je mogoče analizirati konflikt. Z analizo podatkov, ki so jih lobiji razširili med vladnimi agencijami in akademskimi institucijami, bi bilo mogoče razjasniti mednarodno razsežnost vojne in osnovo njene legitimnosti in podpore. V Veliki Britaniji so pogosto lobirali celo angleški držav-

⁹⁶ *Glej Institut für Zukunftsforschung (Hrsg.). Ausländer oder Deutsche: Integrationsprobleme griechischer, jugoslawischer und türkischer Bevölkerungsguppen. Kö In: Bund-Verlag, 1981; Donata Elschenboich and Otto Schweitzer (Hrsg.) Die Heimat des Nachbarn: Herkunftsländer, Italien, Jugoslawien, Griechenland, Türkei. Gelnhausen: Burkhardt-Verlag, 1982: Südosteuropa-Gesellschaft. Das Gastarbeiterproblem: Rotation? Integration? Arbeitsplatzverlagerung?: Jugoslawien, Griechenland, Türkei: Ergebnisse einer Fachtagung. München: Eigenverlag der Südosteuropa-Gesellschaft, 1975.*

⁹⁷ V Konrad H. Jarausch, *The Rush to German Unity*. Oxford: Oxford University Press, 1994, str. 206.

⁹⁸ John Ardagh, *Germany and the Germans: The United Germany in the Mid-1990s*. Penguin, 1995, Third Ed., str. 278.

⁹⁹ Lenard J. Cohen, *Broken Bonds: Yugoslavia's Disintegration and Balkan Politics in Transition*. Boulder, Colo.: Westview Press, 1995 [1st ed., 1993], str. 238:ff.

¹⁰⁰ *Glej Blitz, 'Serbia's War Lobby...'*

ljani s 'čistim angleškim' poreklom, ki so imeli komaj kakšno etnično povezavo z Balkanom.¹⁰¹

Nemška bližina Jugoslaviji je tudi pripomogla k posebno naklonjenemu nagnjenju do beguncev iz tega območja. Tako kot v času hladne vojne, je tudi v času vojne v Bosni Nemčija odprla vrata za begunce, kar je v popolnem nasprotju s strogim britanskim nadzorom meja. V Veliki Britaniji je ta nadzor preprečil dostop informacijam iz prve roke, seveda razen od vplivne srbske nacionalistične diaspore, ki smo jo že omenili. Nadzor meja je bil dosledno diskriminatoren do bosanskih beguncev in prišlo je tudi do primerov, ko so bili britanski državljani zaprti, ker so pomagali bosanskim muslimanom pri vstopu v državo ter jim nudili humanitarno pomoč.¹⁰²

Po letu 1989 je Nemčija postala glavna evropska država za imigracijo. Do leta 1992 je prišlo več kot 600.000 beguncev. Od 425.000 beguncev, ki jim je do leta 1992 uspelo zapustiti meje Jugoslavije, jih je Nemčija sprejela več kot 200.000, ta odstotek je veliko višji kot v katerikoli drugi zahodni državi.¹⁰³ Poleg tega je imela Nemčija najbolj liberalno politiko glede preskrbe zavetišča za tiste, ki so iskali azil: do nedavnih sprememb je 162.2.2. člen ustave zvezne republike Nemčije določal: "[vse] osebe, ki so pregnane zaradi političnih razlogov, bodo imele pravico do azila".¹⁰⁴

Sklep

Znotraj Evropske skupnosti je obstajal konsenz za ohranitev združene Jugoslavije. Kot smo videli, je celo Nemčija sprva nasprotovala razdelitvi države.

V omenjeni raziskavi sem pokazal, da je mnenje, da je Nemčija povzročila razpad Jugoslavije ali celo povzročila vojno, v veliki meri le mit. Kot vsi miti, je imel tudi ta svoje funkcije. Za zahodne voditelje, zlasti v Veliki Britaniji, je le-ta služil za opravičevanje njihovega *zastoj*a in zapoznelega zavedanja glede vzrokov za konflikt. Za beograjske elite je predstavljal zavesten poskus, da bi odvrnili pozornost od njihove ključne odgovornosti za vojno. Točnost in pravočasnost napadov zoper Nemčijo je kazala na strategijo odvratanja. Ideja nemške odgovornosti je bila alibi za mednarodno nesposobnost, z njo je Zahod opravičeval svojo nesposobnost koordinacije skupne politike do vojne. Ključne točke preobrata so predvsem neuspeh mirovnega načrta lorda Carringtona, začetki vojne v Bosni, anglo-francosko nasprotovanje sprostitev embarga na orožje za Bosno ter neuspeh Vance-Owenovega načrta. Hkrati pa je bila Nemčija spoznana za odgovorno za vojno zaradi priznanja novih držav in potrditve novih mednarodnih meja.

Razlaga, ki se osredotoča na Nemčijo, je prav tako pomanjkljiva v analitičnem pogledu, saj je gradila na drugi zgrešeni interpretaciji, in sicer ideji, da je konflikt

---

¹⁰¹ *Diaspora je izpolnila svojo vlogo dajanja podobe legitimnosti načrtu Velike Srbije. The diaspora fulfilled the role of giving a semblance of legitimacy to the plan for a Greater Serbia. Na strašen pokol je prenesla aspekt dostojanstvene spodobnosti, ter tako pomagala zamegliti njeno genocidno naravo.*

¹⁰² *Patricia Wynn Davies, 'Briton jailed after reuniting Bosnians', The Independent, 20. maj 1996.*

¹⁰³ *Germany chides Europe about Balkan refugees', New York Times, 29. julij 1992*

¹⁰⁴ *Osnovni zakon (Grundgesetz) je bila 'provizorična' ustava sprejeta 23. maja 1949.*

v osnovi konflikt med Srbijo in Hrvaško. Osredotočanje na to se je izkazalo zgolj kot vaba.¹⁰⁵ Kot je pokazala vojna v Bosni, je bilo neumno poskušati rešiti hrvaški konflikt brez vključitve Bosne in drugih žrtev srbske ofenzive.

Nedavna dramatična ohladitev odnosov med Hrvaško in Nemčijo še dodatno zavrača poenostavljeno zgodbo o ponovnem oživiljanju zavezništev druge svetovne vojne. Vsaj od leta 1992 je Nemčija krepila svoje vezi z vsemi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami razen s Hrvaško. Nemški intelektualci so zelo glasno obsojali zlorabo človekovih pravic na Hrvaškem, zlasti vlogo hrvaških ekstremistov v Bosni. Metaforično lahko rečemo, da je padec mostarskega mostu hkrati predstavljal tudi pretrganje vseh prednostnih vezi med Nemčijo in Hrvaško. Hrvaška se je poskušala izogniti nemškemu objemu tudi tako, da je menjavala svoje ekonomske in politične partnerje ter okrepila odnose z drugimi zahodnimi državami, zlasti ZDA, Italijo in svojimi severnimi sosedi.

Sprva je bil poskus ponovne centralizacije jugoslovanske države in zlasti ukinitve avtonomije Kosova in Vojvodine leta 1989 (prva je v večini poseljena z Albanci, slednja pa s Srbi, Madžari, Slovaki, Hrvati in drugimi manjšinami) tisti, ki je prepričal večino Slovencev, ki so bili do tedaj neomajni podporniki jugoslovanske enotnosti, da so odprto začeli razpravljati o možnosti odcepitve.¹⁰⁶ Hrvaški nacionalisti so se preprosto prilagodili razvijajočemu se *duhu časa*, ker so videli razvijajočo se beograjsko moč kot zgodovinsko in neponovljivo priložnost.¹⁰⁷ Branka Magas omenja, kako "malo pozornosti je bilo posvečeno političnim in ustavnim spremembam, ki so se zgodile v Jugoslaviji pred letom 1989", in da so te spremembe "obstajale še pred padcem komunizma v vzhodni Evropi".¹⁰⁸ Napad na Titovo ustavo iz leta 1974 je bil izveden pod zastavo radikalnega centralizma: odprava avtonomij pokrajin znotraj Srbije je bila uvod v obdobje, ko bodo Nesrbi obravnavani kot drugorazredni državljani. Prav tako pa je "uničil ideološki in ustavni dogovor, ki je bil skovan v drugi svetovni vojni".¹⁰⁹ Nihče na Zahodu si ni drznil napovedati, da bo radikalna centralizacija vodila v etnično čiščenje. Najbolj zlovešč znak tega časa je bila brezbriznost Zahoda glede usode Kosova. Vse od tedaj je srbsko politiko sestavljalo preizkušanje volje drugih, pa se uprejo, da naj bodo to

¹⁰⁵ Med najbolj lojalnimi zagovorniki tega vidika je Misha Glenny, *The Fall of Yugoslavia: The Third Balkan War*. New York: Penguin Books, 1994 [Rev. and updated ed]. Knjiga Misha Glenny, ki je navdihnila misljo lorda Owena, je bila ena od prvih, ki se je osredotočila na domnevni nemški odgovornosti. Za bolj zgoščen primer avtorjevih stališč, glej Misha Glenny, 'Germany fans the flames of war', *New Statesman and Society*, 27. december 1991, str. 145-ff.

¹⁰⁶ Glede tega sedaj obstaja splošno soglasje med večino raziskovalcev v nekdanji Jugoslaviji. Zlasti Magas. *The Destruction of Yugoslavia*, str. 6-13, trdi, da je Miloševićev "zavoj v napačno smer na Kosovu" zanetil vojni ogenj. Prav tako glej Christopher Bennett, *Yugoslavia's Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences*. New York University Press/ London: Hurst, 1994, str. 11: Cigar, *Genocide in Bosnia*, str. 33-ff; Alain Finkielkraut. *Comment peut-on l'être Croate?* Paris: Gallimard, 1992; Paul Garde. *Vie et mort de la Yougoslavie*. Paris: Fayard, 1994. Glej tudi Valerie P. Gagnon, Jr. 'Ethnic nationalism and international conflict: The case of Serbia', *International Security*, Winter 1994, vol. 19, št. 3, str. 130-166.

¹⁰⁷ Glede koncepta 'oportunizma' kot je bil uporabljen za hrvaški nacionalizem, glej Ivo Banac, 'Croatianism. Franjo Tudjman's brutal opportunism', *The New Republic*, 25. oktober 1993, vol. 209, št. 17, str. 20-ff.

¹⁰⁸ Branka Magas, sporočilo avtorju.

¹⁰⁹ *idem*.

drugi jugoslovanski narodi ali pa Zahod".¹¹⁰

Vendar pa je bil konflikt navadno opisan kot srbsko-hrvaški. In ta vidik so ponavljali znova in znova, samo da v različnih izpeljankah interpretacije konflikta, še zlasti s strani britanskih in ameriških politikov.¹¹¹ Še nekaj časa po začetku obleganja Sarajeva, je bil ta *klišé* vsakodnevni predmet uradnih poskusov tolmačenja vojne ameriške vlade.

Ker so imele beograjske elite močne povezave z Zahodom, tako v vodilnih političnih kakor tudi akademskih krogih, jih ni bilo lahko napasti. Namesto tega so bili, kljub vsem dokazom, Slovenci in Hrvati - in druge manjšine kot dodatek - predstavljeni kot 'problem'.

Po vsem nasprotovanju, ki ga je doživela zaradi priznanja Hrvaške in Slovenije, je bil pritisk Nemčije za priznanje Bosne bolj prikrit. Tokrat so bile Združene države Amerike tiste, ki so, potem ko dolgo časa niso hotele priznati Hrvaške in Slovenije, prevzele vodstvo kampanje za priznanje Bosne. Vendar pa je bila prvotna neodločnost ZDA svarilo pred prihajajočo tragedijo ...

Kakor hitro je lord Carrington obtožil nemško iniciativo, češ da je resno okrnila vpliv njegovega načrta, se je prek Evrope, predvsem pa v Veliki Britaniji, razširila nekakšna vročica.¹¹² Obtožbe Nemčije, da 'manevrira za kulisami', in podobe Evropske skupnosti, ki jo 'Nemčija zbada', so nemudoma ušle iz anglo-francoskih vladnih soban do svetovnih medijev in zanetile starodavne predsodke, hkrati pa vzpostavile stanje, ki je bilo neizpodbitno definirano kot 'balkanizacija Zahoda'.¹¹³

Med vsemi državami je nevmešavanje in poniževanje Nemčije doseglo največje razsežnosti ravno v Veliki Britaniji in v Združenih državah Amerike. Zanašajoč se na spomine na čas Bismarckovega tekmovalnega kolonializma, pa vse do nacistov, so anglosaške elite ustvarile okvir, v katerega so lahko pripravno spravile vse drugače nerazložljive dogodke v Jugoslaviji. Združitev Nemčije je spodbudila prvo prikrito reakcijo, ki se je odkrito pojavila šele, ko je nova nemška država prvič prevzela iniciativo na področju zunanje politike.

Še eno dejstvo, ki se je pojavilo, je zgodovinska globina nezaupanja Nemčiji: "Naša osnovna percepcija Nemcev je povezana z obdobjem nemške zgodovine od Bismarcka pa do leta 1945. To je bilo obdobje imperialne Nemčije, ki ga je označevala nevrotična predrznost, visoka stopnja rodnosti, zaprto gospodarstvo, šovinistična kultura... Zaskrbljenost glede Nemčije pa se ni nanašala zgolj na obdobje nacistov, temveč na celotno obdobje po Bismarcku in je neizogibno povzročila globoko nezaupanje."¹¹⁴ Zato je bilo bolj verjetno, da so bili dogodki v Jugoslaviji videni skozi prizmo razvoja dogodkov prve svetovne vojne kot pa v luči protifaši-

¹¹⁰ *idem*.

¹¹¹ *Na primer, celoten angleški politični spekter in vplivni visoki ameriški politiki (US Secretary of State Warren Christopher, njegov predhodnik Secretary of State, in nekdanji Secretary of the Treasury, James A. Baker III, veleposlanik Warren Zimmermann in tako naprej).*

¹¹² *John Newhouse, 'The diplomatic round: Dodging the problem', New Yorker, 24. avgust 1992, str. 66. Za nemški 'ključni' vpliv glej Nenad Ivanković, Bonn: Druga Hrvatska Fronta. Zagreb Mladost, 1993. Prav tako glej FBIS-EEU-94-080, 26. april 1994, str. 44, govor Josipa Manoliča, nekdanjega Tudjmanovega tovariša.*

¹¹³ *Stjepan G. Mestrovich. The Balkanization of the West: The Confluence of Postmodernism and Postcommunism. London/New York: Routledge, 1994.*

stičnega boja druge svetovne vojne.

S tem, ko so krivili Nemčijo, sta ZDA in Velika Britanija v resnici krivili Evropo. Potemtakem je bilo Nemčiji 'dovoljeno', da je 'povozila' svoje evropske partnerje s prehitrim priznanjem Hrvaške in Slovenije. Pridevnik nagel je bil že leta uporabljan v medijih kot neukrotljiva žogica za squash, katere sila je bila nepričakovana celo za pobudnika. Takoj, ko se je zdelo mogoče, da bi bile mednarodne odgovornosti lahko razkrite, je seveda Nemčija postala idealna tarča za odvracanje vsakršne potencialne kritike za slabo upravljanje konflikta Zahoda.

Glavni argument tega članka je, da je bila politika valjenja krivde za krizo na Balkanu na Nemčijo posledica ponovne združitve Nemčije. Združitev ni bila samo presenečenje, ampak so številni Zahodnjaki na to dejstvo tudi vznemirjeno reagirali. Kritike so bile sicer nekaj časa prikrita, vendar so eksplodirale, ko je Nemčija odprla tabu temo na področju zunanje politike: priznanje Slovenije in Hrvaške. Dejstvo, da se na avtonomne iniciative glede zadev zunanje politike gleda z nezapanjem, je znano. še zlasti, če le-te vključujejo spremembe obstoječih meja.

Očitno je, da Nemčija ni delovala brez uradne podpore drugih vlad, vendar pa je več voditeljev, ki so kasneje sprejeli priznanje, trdilo post-facto, da tega niso nameravali ter da so ravnali pod pritiskom Nemčije.

Kot smo že omenili, je bila med najmočnejšimi legitimizirajočimi načeli Srbom naklonjene linije prepričanje, da Srbi delujejo v imenu celotne Jugoslavije. Milošević in vojaški poveljniki JLA so pred mednarodno areno opravičevali svoje vedenje tako, da so se sklicevali na zaščito suverenosti Jugoslavije. V praksi pa je to pomenilo, da je odgovornost popolnoma padla na ramena republik, ki so se 'odcepile': Srbe so videli kot branitelje načela nacionalne suverenosti v nasprotju z anarhističnimi odcepitvenimi trendi. Bili so prikazani kot branitelji kulturnih unitarnih načel v nasprotju z novim 'plemenskimi anarhizmom' njihovih nasprotnikov.

Poleg tega je bila odcepitev Hrvaške in Slovenije napačno razumljena kot popolnoma sebičen korak kljub načelom domnevne solidarnosti in 'nacionalne' enotnosti. Hrvaška in slovenska skrajna desnica sta prav tako podpirali odcepitev. Vendar pa so elementi sebičnosti, ki ne vsebujejo nikakršne solidarnosti, vgrajeni v vsa nacionalistična gibanja. Kljub temu je nemogoče podcenjevati dejstvo, da so se vse nesrbske manjšine soočile z občutkom grožnje. Gledano nazaj je jasno, od kakšnih skrajnih krutosti so nesrbske manjšine poskušale zbežati.

Še ena velika napaka je bilo mešanje odcepitve z nestabilnostjo. Dogodki so pokazali, da je bila nestabilnost bolj spodbujena z neprestanim trudom, da bi delovali proti ohranitvi integritete države in nedotakljivosti meja, podedovanih po hladni vojni. Takšna načela lahko delujejo samo v primeru strinjanja obeh vključenih vlad in njihovih državljani, vendar pa smo videli, da je sam Beograd imel separatističen načrt, ki ni imel nobene povezave z iluzijami mednarodne skupnosti.

Nazadnje pa je prišlo do napake glede razumevanja sedanje vojne kot posledice secesije in balkanizacije - ki je stara mora Zahoda. Tragičen razvoj dogodkov pa

¹³⁴ Charles Powell na *Chequers srečanju*, 24. marca 1990, katerega je sklicala ministrska predsednica Margaret Thatcher v svojem domovanju, prisotni so bili Douglas Hurd, Gordon Craig, Timothy Garton Ash in drugi, citirano v Harold James in Marla Stone (eds.), *When the Wall Came Down: Reactions to German Unification*. London/New York: Routledge, 1992, str. 233-ff.

so najverjetneje narekovali tudi vztrajni poskusi glavnih mednarodnih sil, da bi ohranile enotno Jugoslavijo.

S svojim jalovim trudom, da bi ohranile enotnost države, kljub močnim centrifugalnim silam, je večina zahodnih vlad dejansko prevzela prosrbsko linijo. Poleg tega pa je namigovanje, da je bil konflikt v osnovi srbsko-hrvaški, pomenilo, da so bile prisiljene spregledati agresijo, ki so jo doživljali ostali narodi.

Poteze Hrvaške in Slovenije so postavile zahodne vlade pod svojevrsten pritisk, s katerim se niso bile pripravljene spopasti. To bi lahko bil edini *alibi* za kolebanje in cincanje zahodnih politikov. Vsi njihovi nadaljnji koraki pa jih ne opravičujejo.

Na kratko bi rad zaključil s poudarkom, da nemško priznanje ni imelo nikakršnega opaznega negativnega vpliva na krizo. S priznanjem Slovenije in Hrvaške kot mednarodnih partnerjev, je Nemčija vsekakor odvrnila nadaljnjo srbsko agresijo. Sklepu Evropske skupnosti po priznanju Hrvaške in Slovenije, ki je bil sprejet 16. decembra 1991, je dejansko sledila srbska odločitev o koncu vojne na Hrvaškem. Da se enako ni zgodilo tudi v Bosni, je bilo to spet predvsem zaradi napačnih signalov Beogradu s strani Zahoda ter *dejansko* nepriznanje Bosne kot posamezne enote. In znova je bila tragedija v Bosni pogosto pripisana nemški politiki priznanja. 'Teza nemške zarote' je zato predstavljala enega od osnovnih mitov, ki so opravičevali in podpirali neodgovornost Zahoda. 'Teza nemške zarote' je predstavljala lahko interpretacijo za tiste zahodne elite, zlasti v Veliki Britaniji, ki niso imele bistvenih informacij o ozadju konflikta ali pa za tiste, ki so se odločile, da se bodo zanesle na informacije, katere so filtrirali beograjski viri - šli so celo tako daleč, da so prezrli dogodke, o katerih so poročali mediji.